

TALLINNA ÜLIKOOLI PEDAGOOGILINE SEMINAR

Alushariduse osakond

Kadi Kägu

**PEREKONNA LOOMINE LAPSENDAMISE
KAUDU**

Lõputöö

Juhendaja: Gerta Sooserv, MA

Tallinn 2014

Olen koostanud antud töö iseseisvalt.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd,
olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt
pärinevad andmed on viidatud.

Autor: Kadi Kägu

.....

(töö autori allkiri ja kuupäev)

ANNOTATSIOON

Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar

Osakond: Alushariduse osakond	
Töö pealkiri: Perekonna loomine lapsendamise kaudu	
Kuu ja aasta: mai 2014	Lehekülgede arv: 56
Referaat	
<p>Ajal kui toimub elanikonna kahanemine ja vananemine, on oluline lisaks sündivuse suurendamisele väärtustada ka olemasolevaid lapsi ja peresid. Tänapäeva ühiskonna peremudelite mitmekesisus vajab suuremat mõistmist. Perekonna loomine lapsendamise kaudu on hea näide selle kohta, kus inimeste teadlikkuse tõstmise tulemusel peetakse lapsendamist täiesti loomulikuks võimaluseks moodustada perekond ja seeläbi väärtustada iga inimese olemasolu.</p> <p>Töö uurimisprobleem: Inimesed peavad olema teadlikud lapsevanemaks olemise vastutusest ja lapse arenguvajadustest. See loob lapse jaoks paremad eeldused kasvada turvalises keskkonnas endaga toimetulevaks täiskasvanuks. Lähtuvalt uurimisprobleemist on autor püstitanud alljärgnevad uurimisküsimused: Kuidas mõjutab lapsendajate teadlikkus perekonna loomist lapsendamise kaudu? Missugune on pere loomise protsess lapsendamise kaudu? Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on välja selgitada perekonna loomise eeldused ja võimalused lapsendamise kaudu.</p> <p>Töö teoreetiline osa annab ülevaate erinevate autorite seisukohtadest seonduvalt lapsendamisega, kui ühe asendushoolduse vormiga tänases Eestis ning võimalusega luua perekond. Töö teoreetilises osas toetub autor enim järgmistele autoritele: Reet Rääk, Perekonnaseadus, Tiina Kivirüüt. Läbi on töötatud 42 allikat, neist 7 võõrkeelset. Uurimuse andmete kogumise meetodiks oli intervjuerimine. Intervjuu toimus 8 perekonnaga. Uurimistulemustest selgus, et lapsendamine tagab nii lapsele kui lapsevanematele kindla, püsiva ning tähtajatu perekonna elu. Lapsendajad on hästi motiveeritud lapsevanemad, kuna nad on kogenud, mida tähendab, kui lapsi ei saa. Lapsendamise kaudu lapsevanemaks saamine peab olema teadlik otsus. Lapsendajad peavad mõistma oma motivatsiooni, kaasnevat vastutust, hindama oma pedagoogilisi, materiaalseid ja emotsionaalseid võimalusi ning olema teadlikud lapse arengu- ja päritoluvajadustest. Tänu eelnevalt välja toodud eeldustele ning võimalustele koolituste ning nõustamisteenuste näol, saab pere loomine lapsendamise kaudu võimalikuks.</p>	
Võtmesõnad: lapsendamine, lapsevanem, laps, perekond.	
Keywords: adoption, parent, child, family	
Säilitamise koht: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar	
Töö autor: Kadi Kägu	allkiri:
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Gerta Sooserv	allkiri:

ANNOTATION

Tallinn University Pedagogical College

Department: Basic education	
The work title: Creation of a Family by Adoption	
Month and year: may 2014	Number of pages: 56
Summary <p>In times of reduction and ageing of population, it is a matter of importance to value the existing children and families in addition to rise in the birth rate. The variety of family patterns in the contemporary society needs to be better understood. Family creation through adoption is a good example of how raising awareness will result in belief that child adoption is regarded as absolutely reasonable opportunity to create family and thereby to appreciate everyone's existence.</p> <p>The research problem: People should be aware about responsibility of being a parent and child's development demands. It will lay down better pre-conditions for child to grow in a safe environment into coping adult. Based on the research problem the author put the following research questions: How does adoptive parents' awareness affect family creation through child adoption? What does family creation process through child adoption look like? The objective of this research paper is to investigate family creation pre-conditions and opportunities through child adoption.</p> <p>A theoretical part of the work reviews opinions of different authors in relation to adoption as one of the substitute care and custody forms in the contemporary Estonia, enabling people to create family. In the theoretical part the author mostly relies on the following authors: Reet Rääk, Family Law Act, Tiina Kivirüüt. The author has investigated 42 sources, 7 of which are in foreign languages. The method of data research was interview. The interview was carried out in 8 families. The research results indicate that adoption ensures both child and parents a stable, reliable and ongoing family life. Adoptive parents are well-motivated parents since they have knowledge of what it means not having a child. Becoming parent through child adoption should be a comprehensive decision. Adoptive parents have to realize their motivation, the corresponding responsibility, to assess their own pedagogical, financial and emotional opportunities, and be aware of child's demands for development and ancestry. Due to the above-mentioned pre-conditions and opportunities in a form of trainings and consultancy services, family creation through child adoption will be possible.</p>	
Keywords: adoption, parent, child, family	
Võtmesõnad: lapsendamine, lapsevanem, laps, perekond.	
Deposited: Library of Tallinn University Pedagogical College	
The work author: Kadi Kägu	signature:
Accepted:	
Mentor: Gerta Sooserv, MA	signature:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. LAPSENDAMINE KUI VÕIMALUS OLLA LAPSEVANEM	8
1.1. Asendushoolduse olukord Eestis.....	8
1.2. Lapsendamine Eestis	13
1.2.1. Ettevalmistav protsess lapse saabumiseks perre.....	15
1.2.2. Lapsendamisjärgne pereelu.....	18
1.3. Perekonna loomine ning lapsevanemaks olemine.....	21
2. UURIMISMETOODIKA JA KORRALDUS	27
2.1. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused.....	27
2.2. Valimi koostamine ja kirjeldus	27
2.3. Meetodi valik ja kirjeldus.....	28
2.4. Uurimisprotseduuri kirjeldus	28
3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS	30
3.1. Motiiv lapsevanemaks saamisel.....	30
3.2. Lapse ootamise aeg	33
3.3. Lapse saabumine perre.....	38
3.4. Elu koos lapsendatud lapsega.....	42
3.5. Arutelu.....	47
KOKKUVÕTE	50
KASUTATUD ALLIKAD	53
LISAD.....	56
Lisa 1. Intervjuu küsimustik	
Lisa 2. Transkriptsioon – PK 2	

SISSEJUHATUS

Iga laps väärrib kodust soojust, emahoolt ja armastust. Samamoodi väärivad lapsevanemad võimalust lapsele kõike seda pakkuda. Laps, bioloogiline või mitte, sünnib tõeliste vanemate südames.

Eesti riigi ülesanne on tagada vanemliku hoolituseta laste ülalpidamine läbi asendushoolduse. Asendushoolduse vormidest üks ehk lapsendamine tagab ainukesena kindla, püsiva ja tähtajatu perekonna elu. Seetõttu on lapsendamine otsus kogu eluks (Rääk, 2003). Eestis tegeleb lisaks maavalitsusele lapsendamisega MTÜ Oma Pere, mis osutab ja arendab lapsendamisega seotud nõustamisteenuseid. Ühingusse kuulub ametlikult 159 liiget ning ühing teeb koostööd Sotsiaalministeeriumi, SEB Heategevusfondi ja paljude teiste toetajatega (MTÜ Oma Pere, 2013). Ühing käsitleb lapsendamist nelja etapina: perele info edastamine, lapsendamiseks valmistamine, lapse saabumine perre ning lapsendamisjärgne pereelu. Kui lapsendaja läbib kõik etapid õiges järjekorras, on suurem tõenäosus, et lapsendamine ning perekonna loomine õnnestub (Tensbek, 2011).

Perekond algab inimesest, kus täiskasvanute põhiülesandeks on arendada armastusoskust. Seetõttu luuaksegi paarisuhted, millest arenevad perekonnad. Maie Tuulik rõhutab perekonna tähtsust ning defineerib perekonda, kui suhteliselt püsivat inimeste rühma, mille liikmed on omavahelises vere-, abielu- või lapsendamissuguluses ning keda seob ühine olme (Tuulik, Tuulik, 1999; Tuulik 2006). Tänapäeval on suurenenud inimeste võimalus valida missuguse perekonna ta loob või kas üldse loob, seda näitab perekonnatüüpide rohkus ja mitmekesisus (Kagadze, Kraav, Kullasepp, 2007). Samuti viimase sajandi perekonda väga hästi iseloomustav sõna on haprus. Seda kinnitavad lahutused, kordusabielud, sündivuse langus ja rahvastiku vananemine (Hansson, 2001). Seetõttu mõjutavad lapse saamise otsust väga mitmed tegurid ning sündimata võivad jääda need lapsed, keda hoopis soovitakse saada (Oras, Unt, 2008).

Lõputöö teema valikul lähtusin isiklikust kokkupuutest lapsendajaperega, perepõhise asendushoolduse aktuaalsusest ning soovist lapsendamisprotsessiga lähemalt tutvuda. Samuti pole seda teemat Tallinna Ülikooli Pedagoogilises Seminaris alushariduse osakonnas varem uuritud, mistõttu osutus see huvitavaks ja tänapäeva ühiskonnas eriti päevakohaseks.

Teemast lähtuvalt olen püsitanud **uurimisprobleemi**: Aina enam kohtame Eestis erinevaid perekonnatüüpe, sealhulgas neid, kes on loonud perekonna lapsendamise kaudu. Seetõttu on tähtis, et inimesed oleksid teadlikud lapsevanemaks olemise vastutusest ja mõistaksid lapse arenguvajadusi. Suurem teadlikkus, eriti lapsendamise puhul, loob lapse jaoks paremad eeldused kasvada turvalises keskkonnas, mis tagab toimetuleku täiskasvanuna.

Eelpoolkirjutatust lähtuvalt on käesoleva töö **uurimisküsimused**:

- Kuidas mõjutab lapsendajate teadlikkus perekonna loomist lapsendamise kaudu?
- Missugune on pere loomise protsess lapsendamise kaudu?

Antud uurimustöö **eesmärk** on välja selgitada perekonna loomise eeldused ja võimalused lapsendamise kaudu.

Töö koosneb kolmest peatükist ning nende alapeatükkidest. Esimene peatükk käsitleb lapsendamist, kui üht võimalust saada lapsevanemaks ning annab teoreetilise ülevaate lapsendamise protsessist. Teine peatükk kirjeldab uurimistöö metoodikat ja korraldust. Kolmandas peatükis analüüsin uurimistulemusi.

Kõige enim olen toetunud Reet Räägule, Perekonnaseadusele ning Tiina Kivirüüdile, et saada ülevaade nende põhiseisukohtadest lapsendamise ning perekonna loomisega seenduvalt.

Lõputöös on läbi töötatud 42 allikat, nendest 6 on ingliskeelsed ja 1 vene keelne.

Teemaga seotud märksõnad: lapsendamine, lapsevanem, laps, perekond.

Soovin tänada Sigrid Petofferit, MTÜ Oma Pere tegevjuhti, kelle nõuanded ja julgustavad sõnad aitasid kaasa lõputöö valmimisele.

1. LAPSENDAMINE KUI VÕIMALUS OLLA LAPSEVANEM

Antud peatükis annan ülevaate lapsendamisest, kui ühest asendushoolduse vormist tänases Eestis ja võimalusest luua perekond. Kuigi lapsendamise põhieesmärk on lapse vajaduse rahuldamine pere ja turvalise elukeskkonna järele, võimaldab lapsendamine saada ka naistel ja meestel lapsevanemateks ning luua perekond.

Asendushoolduse vormideks on asenduskodu, perekonnas hooldamine, eestkoste seadmine lapsele ja lapsendamine. Viimane on viis varustada last täieliku perekonnaga. Lapsendamine on juriidiline toiming, kus lapsendaja ja lapsendatu vahel tekivad vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused. Lapsendamise teekonnal on vajalik olla informeeritud lapse abistamisvõimalustest, pere ja lapse ettevalmistusest, lapse ühinemisest uue perekonnaga ning lapsendamisjärgsest pereelust. Lapsendada soovija peab teadma, mis on PRIDE koolitus ning kuidas tulla toime lapsendamissaladusega (MTÜ Oma Pere, 2013).

Perekonna mõistet on tänapäeval keeruline määratleda, seda näitab perekonnatüüpide rohkus ja mitmekesisus. Inimeste võimalus valida, missuguse perekonna ta loob või kas üldse loob, on suurenenud. Sellest tulenevalt on ka vanemlusel erinevaid tahke, nagu bioloogiline, sotsiaalne, juriidiline kui ka psühholoogiline tahk. Lapsevanemaks olemine pole pelgalt selleks saamine, vaid ka selleks olemine, mis polegi nii lihtne, sest perekond on koht, kus laps kasvab inimeseks (Kagadze, Kraav, Kullasepp, 2007).

1.1. Asendushoolduse olukord Eestis

Igal lapsel on õigus elule, tervisele, arengule, abile, hooldusele ja paljule muule. Asendushooldus on lastele, kellele oma vanemad seda kõike ei taga. Orvul või vanemliku hoolitsuseta lapsel on õigus täielikule riiklikule ülalpidamisele.

Lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks on perekond, seetõttu osutab riik lastele ja peredele suunatud sotsiaalteenuseid, et ennetada vanemliku hoolitsuseta laste tekkimist. Kuid siiski leidub Eestis perekondi, kus lastel ei ole võimalik teatud põhjustel oma vanematega koos elada. Selle tõttu on Eesti riigi ülesanne tagada vanemliku hoolitsuseta laste ülalpidamine läbi asendushoolduse. Asendushooldus hõlmab endas asenduskodu- ja perekonnas hooldamise teenust ning seaduslikke esindajaid, kes on

lapsendamise ja eestkoste puhul kohtu poolt kinnitatud. Oluline on tagada sobivas vormis hooldus igale abivajavale lapsele (Lapsed ja pere, 2013).

Asenduskodu- ja perekonnas hooldamise teenused on rehabiliteerivad ehk parandavad teenused, kus sekkutakse perekonna ellu ning rakendatakse sundabinõusid, sest laps ei saa elada oma tavapärasel keskkonnas ehk kodus. Laps lahutatakse oma perekonnast ainult siis, kui lapse jätmise vanemate juurde ohustab tema arengut, tervist või elu. Teenuste eesmärgiks on tagada lapsele hooldus ja järelevalve hooldusperekonnas või asutuses, milleks võivad olla varjupaik, lastekodu, koolkodu või noortekodu (Rääk, 2003).

Asenduskoduteenusel on õigus lapsel, kelle hooldamist ja kasvatamist ei korralda eestkostja ega kindel hooldaja. Lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus otsustab suunamise, valib lapsele sobiva asenduskoduteenuse osutaja ning tegeleb sellele järgneva dokumentatsiooniga. Valla- või linnavalitsuse sotsiaalvaldkonnaga tegelev ametnik külastab asenduskoduteenusel viibivat last vähemalt kaks korda aastas, et tutvuda tema arengu ja heaoluga (Sotsiaalhoolekande seadus, 2013).

Asenduskodus püütakse luua pereelule võimalikult sarnased tingimused. See tähendab, et lastekodu on justkui üks pere, kus kasvatajad on lastega lähedased, märkavad nende vajadusi, lahendavad laste probleeme ning korraldavad elu võimalikult nii nagu on kodus (Kask, 2006).

Kui üldjuhul hooldusperel on võimalik valida, kes nende perre elama tuleb, siis asenduskodu seda valida ei saa. Asenduskodusse tulevad lapsed oma kodust, kus neil on tihti välja kujunenud halvad harjumused. Laste eraldamise sagedaseks põhjuseks on vanemate suutmatus ja oskamatus oma last kasvatada. Sellest tulenevalt on lapsekeskse asenduskodu põhimõtteks vastastikune osalus, teiste ärakuulamine ning üksteisega arvestamine (Kask, 2006).

Alates 2010.aastast võib ühes asenduskoduperes elada kuni 8 last. Laste piirarv väheneb järk-järgult, kuna asenduskodusid püütakse luua aina lapsekesksemateks, kus igal lapsel oleks tagatud hooldamine, kasvatamine, arendamine ja turvalisus. Riik toetab lapsekesksust sellega, et ehitab peremaju asukohtadesse, kus lapsed saaksid võimalikult hea liigipääsu avalikele teenustele (Lapsed ja pere, 2013). Lähiaastatel on muutunud asenduskodudest eelistatumateks lastekülad. Peresarnaseid elutingimusi pakuvad SOS Lastekülad Eestis, mis asuvad Keilas, Põltsamaal ja Narva-Jõesuus. Küla moodustavad

kuni 12 peremaja. Igas majas elavad SOS ema ja kuni 6 last. Pered suhtlevad omavahel aktiivselt ning aitavad üksteist (SOS Lasteküla, 2013). Laps võib asenduskodus elada üldjuhul kuni 18-aastaseks saamiseni. Erandid kehtivad õpingute puhul (Lapsed ja pere, 2013).

Perekonnas hooldamine tähendab lapse hooldamist talle sobivas peres, kuid kelle liikmete hulka ta ei kuulu. Perekonnas hooldaja ei ole hooldatava seaduslik esindaja. Hooldusperesse paigutatakse laps, kes on jäänud orvuks, on eraldatud vanematest või teda ohustab oma vanemate juures elamine (Donnell & Seymour, 2004). Isiku, kes hakkab last hooldama, selgitab välja kohalik omavalitsus koostöös sotsiaaltalitusega. Hooldaja ning valla- või linnavalitsuse vahel sõlmitakse kirjalik leping (Sotsiaalhoolekande seadus, 2013). Hooldajaks soovija peab läbima Sotsiaalministeeriumi poolt tunnustatud PRIDE koolituse, mis aitab kasuvanemana paremini toime tulla (Lapsed ja pere, 2013). Samuti on koolitusprogramm olnud abiks ka nendele perekondadele, kes on leidnud, et nad ei sobi kasupereks (Siplane, 2005).

Kasuvanemaks võib olla lapse eestkostja, lapsendaja, hooldaja või mõni muu last tegelikult kasvatav isik. Hooldusperel peab olema motivatsioon ja valmisolek võõra lapse kasvatamiseks, sest sellest sõltuvad lapse ja kasuvanemate omavahelised suhted ning aeg, kauaks laps hooldada anda sobib (Rääk, 2003).

Perekonnas hooldamise eesmärk on lapse tagasipöördumine oma perekonda, seetõttu võib perekonnas hooldamine olla lühi- või pikaajaline (tähtajaline, perioodiline, osapäevaline, kogupäevaline, ööpäevaringne) sõltuvalt lapse vajadusest. Hooldamise kestus, aeg ja tingimused fikseeritakse osapoolte vahelises lepingus. Erinevalt lapsendamisest on hooldusperesse paigutamine ajutine abinõu, kuni lapse oma vanemad lahendavad probleemid või kuni leitakse alaline lahendus (Donnell & Seymour, 2004). Samuti osutab valla- või linnavalitsus abi perekonnale, kellelt laps on ära võetud, et lapsel oleks võimalus koju tagasi pöörduda (Sotsiaalhoolekande seadus, 2013). Kuna eesmärgiks on lapse naasmine tagasi oma perekonda, on bioloogilistel vanematel õigus lapsega suhelda ja kohtuda. See põhjustab aga lapse vaimse seisundi ebastabiilsust ning lapse kasvatamisega seotud probleemide kasvu, samuti valmistab hingevalu ka kasuvanematele (Siplane, 2005).

Erinevalt asenduskodule tagab perekonnas hooldamine ehk kasuperesse paigutamine lapsele perekeskkonna. Kasupererkond peab pakkuma lapsele turvalisust, ohutust,

kindlustunnet, julgustab täide viima oma unistusi, tulevikuplaane. Samuti näitab koolitatud kasuvanem lapse bioloogilistele vanematele positiivse kasvataja rollimudelit. Vanemlik hool aitab parandada laste eelnevas elus tekkinud traumasid ning juhtida läbi selle täisväärtuslikule tulevikule ja toimetulekule iseseisva eluga. Eesti Kasuperede Liit hoogustab ja toetab kasuperendust (Eesti Kasuperede Liit, 2013).

Lapsel on õigus enne tutvuda uue perekonnaga, saada nende kohta teavet. Sellest tulenevalt peab sotsiaaltöötaja arvestama ka lapse enda soove. Uude perekonda elama asumisel on lapsel õigus kaasa võtta oma isiklikud esemed (Sotsiaalhoolekande seadus, 2013)

Erinevalt asendushoolduse teenustele, kus osapoolte kohustused ja õigused määrati kindlaks omavaheliste lepingutega, on eestkostja ja lapsendaja kohtu poolt kinnitatud ning lapse seaduslikud esindajad. Lapsendamise ja eestkoste seadmise otsustab kohus, mitte elukohajärgne valla- või linnavalitsus. Lapsendatakse ja eestkoste antakse laps, kellele vanemaid ei ole teada, on surnud, tunnistatud teadmata kadunuks, teovõimetud või neilt on vanema õigused ära võetud. Lapsendamise puhul on võimalik, et vanemad on andnud isegi vastava kirjaliku nõusoleku (Malvet & Mikkola, 1998).

Lapse sugulasel, või mõnel muul isikul, kellel on andmeid eestkostet vajava lapse kohta, on kohustus anda sellest teada valla- või linnavalitsusele, kes omakorda teavitab sellest kohust. Kohus hoolitseb selle eest, et laps leiaks omale eestkostjaks sobiva isiku, selleks arvestatakse isikuomadusi, varalist seisundit ning võimeid oma kohustust täita. Samuti on vajalik eestkostja enda nõusolek. Kui sobivat isikut ei leita, määratakse eestkostjaks lapse rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne valla- või linnavalitsus (Perekonnaseadus, 2009).

Eestkoste alune on laps, kelle eest kostetakse (Erelt, 1999). Eestkostja on lapsele ehk eestkostealusele seaduslik esindaja ja hooldaja, kes on kohustatud tema eest kostma, teda kasvatama ning kaitsma tema isiklikke ja varalisi õigusi ja huvisid. Eestkostja võib olla abielupaar, üksi elav isik, kes on noorem kui 25 aastat, kuid mitte alaealine. Seega on võimalik eestkostjaks hakata vanimal lapsel peres või üksi elavatel sugulastel (Kutsar, 2000). Eestkostja küsib ja arvestab eestkostetava arvamust, kui see on lapse vanust ja arengutaset võimaldav. Eestkostjaks ei saa määrata hoolekande asutust, kus laps viibib. Erinevalt hooldajast on eestkostjal õigus vastu võtta lapsega seonduvaid tähtsaid otsuseid ning esindada teda ametlikes toimingutes (Rääk, 2003).

Kohus jälgib eestkostja tegevust, võib teha talle ettekirjutusi ning teda ka vabastada oma kohustustest. Eestkostja peab esitama kohtule iga-aastase kirjaliku aruande, kus on välja toodud tema ülesannete täitmine ning lapse vara valitsemine (Perekonnaseadus, 2009).

Eestkostja võib nimetada ka juba enne lapse sündi, kui on alust eeldada, et pärast sündi vajab laps eestkostjat. Nimetamine jõustub lapse sünniga (Perekonnaseadus, 2009). Eestkoste lõpeb kas eestkoste aluse surmaga, vanema hooldusõiguse taastumisega, eestkostetava lapsendamisega või eestkostetava täisealiseks saamisega (Rääk, 2003).

Lapsendama ehk adopteerima tähendab võõrast last seaduslikuks lapseks võtma või omaks tunnistama (Erelt, 1999). Lapsendamisega vabanevad lapse bioloogilised vanemad oma kohustustest lapse suhtes (Rääk, 2003). Lapsendaja ja lapsendatu vahel tekivad jällegi sugulussidemed ning omavahelised õigused ja kohustused (Malvet & Mikkola, 1998).

Lapsendada võib üksikisik, samuti abielupaar, keda valides arvestatakse isikuomadusi, suhteid lapsendava lapsega, tahet lapsendada, varalist seisundit, võimeid täita oma kohustusi ja veel palju muud. Lapsendaja peaks olema vähemalt 25-aastane isik, mõjuval põhjusel lubatakse lapsendatada ka noorematel, kuid mitte alaealistel (Perekonnaseadus, 2009). Lapsendamise sooviga pöördub lapsendada soovija elukohajärgse maavalitsuse lastekaitsetöötaja poole, kes teeb kodukülastuse, valmistab ette pereuuringu ning aitab lapsendajal kohtule vastavad dokumendid ette valmistada, samuti suunab koolitusele. Lapsendamise otsustab kohus (Lapsed ja pere, 2013).

Lapsendada on võimalik ainult alaealist last või lapsi, kus õed-vennad jäetakse kokku ning seda ainult bioloogiliste vanemate nõusolekul, vajadusel ka eestkostja nõusolekul. Samuti tuleb arvestada lapse enda soove, kui tema vanus ja arengutase seda võimaldavad. Bioloogilised vanemad ei tohi lapsendamiseks nõusoleku andmise hetkest enam lapsega isiklikult suhelda. Sellest ajast alates on laps uue perekonna hooldada, kasvatada ja ülalpidada (Rääk, 2003).

Eelnevalt eelmistest asendushoolduse vormidest tuleb lapsendamine kõne alla vaid siis, kui on tehtud kõik endast olenev perekonna toetamiseks ja aitamiseks, kuid on kindel, et probleeme perekonnas pole võimalik enam lahendada ning lapsel ei ole võimalik tagasi naasta tegelike vanemate juurde. Lapsendamine on viis varustada uue püsiva perekonnaga neid lapsi, kes on parandamatult eraldatud oma bioloogilisest perekonnast, eriti surma või hülgamise tõttu (Donnell & Seymour, 2004).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti riik seisab laste huvide ja õiguste eest. Olukorras, kus paljud pered mingil põhjusel ei saa tagada oma lastele arenguks vajalikke tingimusi, suureneb siiski lastele ja lastega peredele suunatud professionaalse abi osatähtsus. Riik, maavalitsused, kohalikud omavalitsused, samuti ühingud SOS Lasteküla, Eesti Kasuperede Liit, Igale Lapsele Pere, MTÜ Oma Pere ja paljud teised toetavad, nõustavad, koolitavad ja abistavad abivajavaid perekondi. Lapsendamine, eestkoste seadmine ja perekonnas hooldamine on võimalused, et vanema hoolitusest ilma jäänud laps saaks perekonnas kasvada. Tänapäevaks on aga asenduskoduteenuseid püütud samuti arendada aina rohkem pereelu sarnasteks. Eesti riik liigub laste heaolu edendamise suunas.

1.2. Lapsendamine Eestis

Ühed vanemad annavad lapsele elu, kuid mõnikord peavad teised vanemad õpetama last seda elu elama. Erinevalt teistest asendushoolduse vormidest on lapsendamine kindlam, püsivam, tähtajatu ja tingimusteta. Laps saab omale vanemad ning ta ei ole enam asendushoolduse süsteemi kohtualluvuses.

Lapsendamiste arv Eestis on tõusuteel. Kui 2012. aastal lapsendati uude perekonda 45 last, siis 2013. aastal juba 59 last (MTÜ Oma Pere, 2013). Eestis on peamiseks lapsendamise põhjuseks viljatus, kus paar ei saa ise bioloogilisi lapsi. Aga adopteerivad ka paarid, kelle oma lapsed on juba suured, kodu on jäänud tühjaks ning majanduslikud võimalused võimaldavad seda (Tensbek, 2011).

Igal lapsendajaperel on erinevad motiivid lapsendamiseks. Lapsendamine on protsess, kus liigne kiirustamine ning suured ootused võivad kaasa tuua tagasilööke mõlematele osapooltele. Kuna kaalul on lapse turvaline tulevik uues perekonnas, on oluline, et lapsendajapere oleks piisavalt motiveeritud oma kogemusi, teadmisi, oskusi ja väärtusi uue lapsega jagama, sest lapsendatakse terveks eluks (Kivirüüt, 2011).

Eestis on võimalik lapsendada mitut moodi: peresiseselt, välismaale ning uude perekonda:

- Peresisene lapsendamine

Peresiseseks lapsendamiseks nimetatakse abikaasa lapse lapsendamist, kus lapsendajale hakkavad kehtima kõik bioloogilise vanemaga võrdsed õigused ja kohustused.

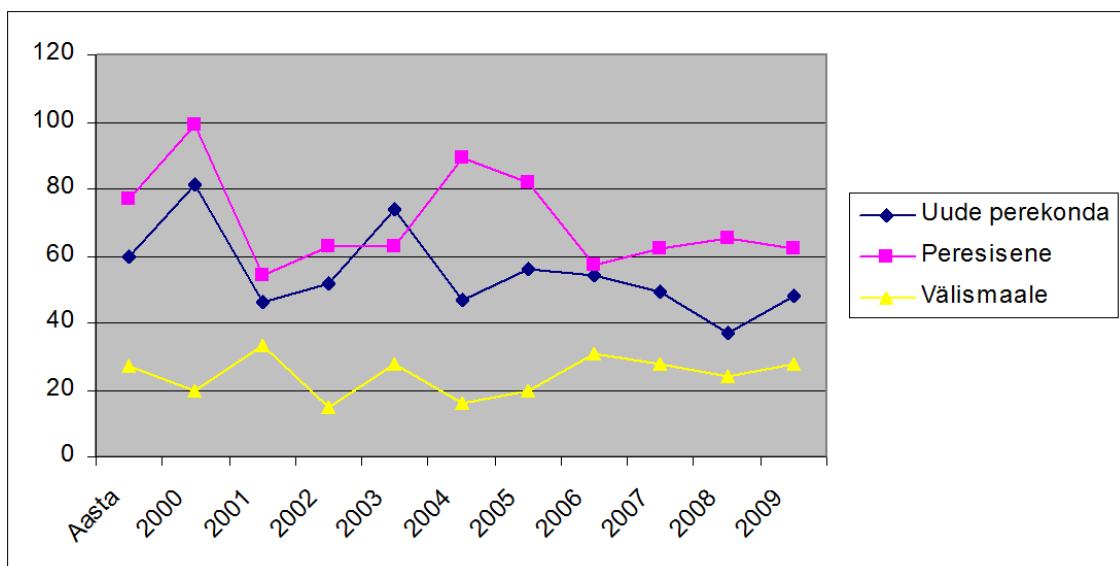
Lapsendaja kantakse lapse vanemana rahvastikuregistrisse. Peresisest lapsendamist kasutatakse enamasti vallaslaste puhul, kus lapsel paraneb seoses lapsendamisega sotsiaalne staatus (Kivirüüt, 2011).

- Lapsendamine välismaale

Välismaale lapsendamine tähendab, et Eesti riigis elav laps kolib püsivalt elama teise riiki teise riigi lapsendajate juurde. Eestis välisriiki lapsendamist kasutatakse vaid erandjuhtumina, kui lapsele on Eestis piisavalt kaua otsitud pere ning seda pole leitud. Samuti kui lapse eestkostja hindab asenduskodu lapsele mittesobilikuks kasvukeskkonnaks. Välisriiki lapsendamine toimub ainult Sotsiaalministeeriumi moodustatud rahvusvahelise lapsendamise komisjoni loal. Eestis on otselepingud lapsendamiseks kolme riigiga: Soome, USA, ja Rootsi. Viimastel aastatel on lapsendamisid toimunud peamiselt kahte viimasesse riiki. 2011.aastal lapsendati Eestist välisriikidesse 15 last (Lapsed ja pere, 2013).

- Lapsendamine uude perekonda

Lapse lapsendamisel uude perekonda loobuvad lapse bioloogilised vanemad oma kohustustest lapse suhtes ning lapsendaja ja lapsendatu vahel tekivad vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused (Rääk, 2003).

Joonis 1. Lapsendatud laste arv aastatel 2000-2010 (Kivirüüt, 2011)

Jooniselt 1 võib näha, et kõige rohkem on aastate lõikes lapsendatud lapsi peresiselt. Positiivne on see, et perisesel lapsendamisel ei ole tegemist vanemliku hoolitsuseta

lastega, sest lapsed elavad oma bioloogilise vanema juures. Võrreldes lapsendamist uude perekonda, on lapsendamist Eestist välisriikidesse tõesti rakendatud vähesel määral.

Käsitlesin pikemalt lapsendamist uude perekonda. 2008. aasta jaanuaris asutasid 58 inimest MTÜ Oma Pere, mille eesmärgiks on toetada vanemliku hooleta jäänud lapsi lapsendamise kaudu. Praeguseks on ühinguusse koondunud umbes 150 oma valdkonna parimat praktikut, kes on tänu aastatega kogutud kogemustele välja töötanud kvaliteetsed laste ja perede vajadustele vastavad teenused ja tegevused. Samuti aitavad nad kaasa perede leidmisele, nende ettevalmistamisele ja toetamisele lapse kasvatamisel (Petoffer, 2011).

MTÜ Oma pere käsitleb lapsendamist nelja etapina: perele info edastamine, lapsendamiseks valmistamine, lapse saabumine perre ning lapsendamisjärgne pereelu. Kui lapsendaja läbib kõik etapid õiges järjekorras, on suurem tõenäosus, et lapsendamine õnnestub. Etapid ongi vajalikud selleks, et lapsendaja leiaks selguse ja kindluse lapsendada. Kirjeldasin lapsendamisele eelnevat ning järgnevat protsessi, seostades neid MTÜ Oma Pere 4 etapiga. Kogu lapsendamise protsess peab olema põhjalik, usalduslik, korrektne ja lähtuma lapse vajadustest.

1.2.1. Ettevalmistav protsess lapse saabumiseks perre

Lapsendatud lapse saabumine perre on pikk ja ettevalmistav protsess, mida tuleb teha kaalutletult ning läbimõeldult. Kõige suurem kaal on eelkõige lapsendajal endal, tema tahtel, sobivusel ja valmisolekul. Lapsele otsitakse perekonda, kus on selge motivatsioon, teadlikkus ning ettevalmistus uue lapse kasvatamiseks, sest otsusega kaasneb vastutus kellegi elu eest. Seda kõike aitavad luua lapsendamisega tegelevad spetsialistid. Käsitlesin alljärgnevas alapeatükis võimalikke info saamise võimalusi ning ettevalmistust lapsendamise otsusest kuni lapse saabumiseni perre.

Info kättesaadavus on vajalik selleks, et lapsendaja oleks võimalikult kindel ja teadlik enda rollist uue lapsevanemana. Seda aitavad kujundada isiklikud kokkupuuted lapsendajapereodega, mõistev ja toetav suhtumine ühiskonna, perekonna ja lähedaste poolt. Isiklik kokkupuude annab parema ettekujutuse ootustest ja ohtudest, mis kaasnevad lapsendamisega. Julgustav on kuulda asjaosalise mõtteid ja kordaminekuid. Samuti mõistavad lapsendada soovivad vanemad vastutust, mis kaasneb uue lapse

saabumisega perre. Selle kõige tulemusena kujunevad ootused uue lapse suhtes. Lapsendajale võib näida kogu protsess lapsendajaperega kohtumisest liiga ilus või vastupidiselt liiga hirmus, mille tulemusena võivad tekkida ebareaalsed ootused või põhjendamatud hirmud. Mõistev ja toetav suhtumine võimaldab jällegi leida endas kindlustunde. Lapsendamise otsust peavad toetama ka lähedased pereliikmed, sest ka nemad saavad omale uue rolli õe, venna, vanaema või vanaisa näol (MTÜ Oma Pere, 2013).

Kõige selle juures on oluline ka lapsendamisega tegelevate spetsialistide pädevus info edastamisel. Info piisaval kättesaadavusel, samuti selle läbitöötamisel, kujuneb lapsendaja otsus, kas lapsendada. Kui soov ja tahe on kindel, tuleb alustada lapsendaja sobivuse hindamisega ning ettevalmistustega lapse saabumiseks perre. Esmalt tuleb pöörduda maavalitsuse poole, kus täidetakse avaldus ning selgitatakse lapsendajale tema õigusi ja kohustusi (Perekonnaseadus, 2009).

Lapsendajaperest annab ülevaate pereuuring, mille viib läbi maavalitsuse lastekaitsetöötaja või MTÜ Oma Pere spetsialist lapsendajapere enda kodus. Eesmärgiks on lapse heaolu tagamine. Uuringu tegija kirjeldab ja hindab pere võimalusi lapse kasvatamiseks, hoiakud lapse päritolu ja bioloogiliste vanemate suhtes. Erilise tähelepanu all on lapsendajate lapseõlve kasvukeskkond, suhted oma õdede, vendade ja vanematega. Selgitatakse välja hariduse, töö, majandusliku olukorra ja tervise seisund. Tutvutakse huvide, suhtlusringkondade, hoiakute ja väärtustega. Tehakse kindlaks lapsendamise põhjus ning sugulaste suhtumine lapsendamissoovi. Olulisel kohal on ka pere teadmised ja kogemused lastega ning ootused vanemaks olemise suhtes (Tensbek, 2011; Kivirüüt, 2011).

Lõpliku kindluse võib saada pere PRIDE koolituselt, mille õppemetoodika on pärit Ameerikast, kuid meieni jõudnud Rootsi kaudu. Hooldusperedele on koolitus kohustuslik, lapsendajaperedele soovitatav. PRIDE on lühend ingliskeelsetest sõnadest.

P – parents/vanemad

R – resource/ressurss

I – information/informatsioon

D – development/areng

E – education/haridus, koolitus (Pöder, 2009)

Koolituse eesmärgiks on eduka hoolduspere või lapsendajapere kujunemine. Koolitusgrupi moodustavad ühe maakonna perekonnad. Selle käigus kujunevad uued oskused, julgus, tugi edasi liikuda ning kasulikud nõuanded ja praktilised näited, samuti lapse mõistmine (samas). Koolitusel on võimalik tutvuda peredega, kes on tegemas samasugust otsust. Teemadeks on lapse areng, kasvatusküsimused, lapsele pärituolust rääkimine. Koolitus annab võimaluse mõelda ning olla valmis erinevateks olukordadeks, mida võib tuua elu koos lapsendatud lapsega (Kaljujärvi, 2010).

Kui lapsendaja sobivus läbi pereuuringu on määratud positiivseks, algab lapse perre ootamise aeg. Võib ju arvata, et ametnikud hakkavad kohe usinalt avalduse esitanud perele last otsima, kuid nii see pole. Perele ei otsita last, vaid lapsele kodu. Lapsendamisjärjekorras tuleb tavaliselt oodata üle aasta, mõnikord võib see kesta isegi mitmeid aastaid. Ootusaeg võib venida pikaks selle tõttu, et lapsendaja soovib kindlasti imikut või väikelast, kes on terve. Samuti pole kõik asendushoolduses viibivad lapsed juriidiliselt vabad. See tähendab seda, et nende laste vanematelt pole ära võetud vanemaõigusi või vanemad pole andnud nõusolekut lapsendamiseks. Liialt suurte tingimuste seadmisel ei ole välistatud ka see, et ootama võib jäädagi (Post, 2008).

Omavalitsuse töötaja tegeleb lapsele sobiva pere leidmisega, neile lapsest teatamisega ning tema tausta ja seisundi kohta info edastamisega, millest oleneb ka pere valmisolek lapsega kohtumiseks. Esimesed kohtumised toimuvad asenduskodus maavalitsuse lastekaitsetöötaja juuresolekul, kas eraldi ruumis lapsega mängides või teda eemalt jälgides. Sel perioodil on maavalitsuse kohustus anda lapsendajale põhjalik teave lapse kohta. Pere eesmärgiks on lapsega usaldusliku kontakti saavutamine, et maavalitsus saaks esitada dokumendid kohtule (Kivirüüt, 2011).

Kohtuistungil kuulab kohus lapsendamise asjas avaldaja ära. Vajadusel küsitakse lapse nõusolekut ja maavanema arvamust. Maavanem esitab kohtule andmed lapsendada soovija kohta. Seejärel oodatakse lapsendamisotsuse kohta määrust, mille kohus saadab maavalitsuse rahvastikutoimingute talitlusele, mis omakorda teeb kande rahvastikuregistrisse ning väljastab lapse uue sünnitõendi. Lapsendamisega muutub lapse isikukoodis neli viimast numbrit, perekonnanimi, lapsendaja soovil ka eesnimi (Perekonnaseadus, 2009).

Asenduskodu on olnud lapsele oluline koht, sest seal on talle olulised inimesed. Sealt lahkudes on oluline pere ja asenduskodu personali koostöö, et laps saaks kaasa talle

olulised esemed, vajaliku info lapse harjumuste, perearsti kohta. Samuti on oluline, et lapsendajad toetavad lapse ja asenduskodu vahelist edasist kontakti. Vastsündinu lapse puhul on asjalood veidi teisiti. Lapsendajad võivad beebi võtta enda juurde hooldamisele või käia teda turvakodus külastamas kohtumäärtuse jõustumiseni (Kivirüüt, 2011).

Eelnevast tulenevalt võib välja tuua, et lapsendamisele eelnev protsess on segu tugevast emotsionaalsest tahtest kuni enese tundma õppimiseni. Tihtipeale võtab kogu eelneva protsessi juures kõige rohkem aega lapse ootamine. Sellele aitab kaasa pereuuring, mis on seotud hinnangu andmise ja veendumisega, et pere vastab lapse vajadustele. Samuti tuleb kasuks PRIDE koolitus, kus keskendutakse viiele põhioskusele, mida võib lapse kasvatamisel vaja minna. Kogu eelnevale protsessile järgneb asjaajamine kohtus, mille eesmärgiks on lapse varustamine uue perekonnaga.

1.2.2. Lapsendamisjärgne pereelu

Lapsendamisjärgse pereelu edukus seisneb vanemate ettevalmistusest ning teadlikkuses. Ettevalmistavas etapis on suur kaal spetsialistide toetusel, mistõttu on lapsevanemad teadlikumad kohanemis- ja kiindumusprotsessi kujunemisest lapsega, sellele kaasa aitamisest ning vajadusel abi küsimisest. Samuti valmistatakse vanemaid ette lapsendamissaladusega toimetulekuks. Kohanemine, kiindumussuhe ja lapse päritolu on peamised märksõnad lapsendamisjärgses pereelus, millega tuleb pereelus toime tulla.

J. Piaget kujutab kohanemist ehk adaptatsiooni inimese toimetulekuna muutlikus keskkonnas. Inimene peab oma käitumist muutma, et paremini kohaneda uute oludega. Üldjuhul senised harjumused katkevad ning nende muutumine võtab aega (Krull, 2000).

Lastel on lihtsam kohaneda, kui nad on väiksemad. Iga laps kohaneb uute oludega erinevalt, sest seda mõjutavad erinevad tegurid: iseloom, sugu, vanus, suhted vanematega, õdede-vendade olemasolu, varasemad kokkupuuted eakaaslastega, eelnev elukäik, tervislik seisund ja paljud muud tegurid. Imik ei pruugi kohanemisprotsessi nii tugevalt tunda, kui vanem laps, kellel võib olla selja taga keeruline minevik ning vana elurütm. Seetõttu võivad raskused kohanemisega tuleneda sellest, et laps hakkab oma senistest sõpradest-lähedastest eemal elama ning võib lapsendamist üle elada suure kaotusena (MTÜ Oma Pere, 2013). Klarica Topperi uurimusliku töö intervjuudest selgus, et vanemaid lapsi ei soovita lapsendada, kuna nendega on kogu protsess

keerulisem. Viieaastasel lapsel on selja taga keeruline minevik, ta teadvustab end rohkem tulenevatest muutustest ning kõik see hirmutab teda. Selle tulemusena peab pere nägema rohkem vaeva, et laps suudaks pereliikmetega harjuda (Topper, 2012).

Lapsendaja seisukohalt omab kohanemisel suurt tähtsust valmisolek, motivatsioon, tervis, vanus, toetavad sugulased, sõbrad, suhted abikaasaga ning teadmised ja kogemused lapse aitamiseks. Perel aitab lapsega harjuda toetav kaaskond, kuhu kuuluvad pereliikmed, sugulased, sõbrad, spetsialistid. PRIDE koolituse läbijad on teadlikumad lapse vajadustest. Vanem peab teadma, et laps ei loobu eelnevast elust enne, kui ta hakkab uskuma uude. Sellepärast on tarvis lapse usaldus välja teenida ning last mitte liigselt survestada, kuna muidu survestab laps vastu. Laps vajab armastust, tähelepanu, tunnustust, reegleid, samuti veidi vabadust. Laps tahab tunda end vajalikuna. Lapsendamisprotsessi ettevalmistusega kaasnevatelt koolitustelt saab lapsendaja julguse küsida nõu inimestelt enda ümber (MTÜ Oma Pere, 2013).

Seotussuhe on side bioloogilise vanemaga ning kiindumussuhe on suhe, mis areneb läbi igapäevase usalduse, hoolitsuse ja turvatunde koos peamise hooldajaga. Lapse ja bioloogilise ema vahel tekib seotussuhe, mis tuleneb füüsilisest seosest, kui ema kannab oma last. Bioloogiline isa ei oma sellist sidet oma lapsega. Isade puhul, sarnaselt lapsendajatega, on tegemist kiindumisega (Donatti, 2007). S. Freudi kiindumissuhte teooria kohaselt tekib ema ja lapse vahel seotussuhe, sest ema rahuldab selliseid lapse baasvajadusi nagu nälg ja janu, mis on lapse esmased tungid (Aisworth, Bowlby, 1991; Butterworth, Harris, 2002).

Sarnaselt kohanemisprotsessile on väiksemate lapsendatud laste kiindumussuhte tekkimine kiirem ja loomulikum protsess. Vanema lapse lapsendamise puhul aga aeglasem protsess, sest lapsed on palju läbi elanud ning neil on varasem kiindumussuhe oma bioloogiliste vanematega. Igasugune kiindumine võib olla tugev, ka oma bioloogiliste vanemate vastu, isegi kui see kiindumus oli midagi ebakindlat (Tensbek, 2011).

Kiindumisobjekte ei pea olema üks, neid võib olla ka mitu, kuid üldjuhul üks neist domineerib. Sellelt ühelt ja esmaselt kiindumisobjektilt eeldab laps stabiilsust, kättesaadavust ning lapse vajaduste eest hoolitsemise suutlikust. Üle 90 protsendi lastest valivad esmaseks kiindumise objektiks ema, tähtsusest teiseks tavaliselt isa (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Adoptiivvanematel peab olema suur pühendumisvõime, sest kiindumine on pikemaajaline protsess. Kõik lapsed soovivad, et kujuneks kiindumissuhe oma vanematega, aga lapsendatud lastel on see protsess palju olulisem. Lapsendamise puhul ei pruugi kiindumine ilmneda loomulikult, seega on tarvis kannatust ja aega. Kiindumussuhe võib tekkida päevadega, nädalatega, kuude või hoopis aastatega (Tensbek, 2011). Laps võib uude vanemasse kiinduda väga kiiresti, kui on olnud varem terve kiindumissuhe ning laps tunneb ära samasuguse hoolivuse, soojuse uues inimeses. Vanemad võivad tunda kiindumust lapsesse enne kui laps vanemasse ja vastupidi. Seepärast on vanemad tihtipeale kiired otsustama, et neil on laps, kellel on kiindumisega probleeme (Gray, 2007).

Laps vajab tundlikku ja hoolivat vanemat, kellega areneb turvaline lähedustunne. Asenduskodus viibivad lapsed kogevad tänu tihedatele paigutamistele ühest kohast teise kiindumushäireid ning see vähendab kiindumuse võimet. Iga liigutus on kiindumussuhte tekkimise juures häiriv ja segav. See mõjub halvasti ka lapse emotsionaalse stabiilsuse ja identiteedi tekkimisele. Kõige olulisem on tugineda edu märkidele. Mõlemad vanemad peaksid tegema tööd selle suhte nimel lapsega üheaegselt ning tasub meelde jätta, et kõige paremad signaalid tulevad lapselt (Gray, 2007).

Lapsendamisjärgse pereelu üheks etapiks on lapsega tema päritolust rääkimine. Lapsendamissaladus sisaldab lapsendamisega seonduvat informatsiooni ja andmeid, mida peavad spetsialistid, kes puutuvad lapsendajaga kogu protsessi vältel kokku, hoidma saladuses, et tagada lapse, lapsendajate ja bioloogiliste vanemate eraelu kaitse. Teisalt hõlmab lapsendamissaladus ka lapsendajapere otsust, et millal ta lapsele tema päritolust räägib. Sealjuures on lapsendatul õigus saada teavet lapsendamise fakti, oma bioloogiliste vanemate, vanavanemate, õdede ja vendade kohta. Siinjuures mängib juba rolli lapse valmisolek nendega suhtlemiseks, kuid sugulaste olemasolu ei saa lapsendatu eest varjata (Perekonnaseadus, 2009).

Juba kolme aastasel lapsel kujuneb arusaam oma minast ning talle meeldib kuulata lugusid sellest, mis juhtus siis, kui ta oli väike (Kivi, Sarapuu, 2005). Lapsendamine ei tohi olla saladus lapse jaoks. Lapse parimate huvide nimel on lapsel õigus teada oma päritolu. Lapsele on vaja rääkida tõtt ja seda võimalikult vara, sest sel on oluline osa isiksuse arengus ja hilisemas emotsionaalses toimetulekus. Ausate suhete puhul on emotsionaalne pingeline väiksem või puudub sootuks. Kui laps selle teadmise varakult üles kasvab, ei teki hiljem küsimusi, millele on raske vastata. Sealjuures peab aga pere

saama ise otsustada, millal ta seda teeb, sest kõige tähtsam on lapsevanema valmisolek. Selleks ettevalmistamisel on abiks PRIDE koolitus (Riisalo, 2011).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et nii kohanemine, kiindumissuhe, kui ka lapsendamissaladus on osa erinevatest katsumustest lapsendamisjärgses pereelus. Nad kujutavad endast pikki protsesse, millega toimetulekuks on vajalik spetsialistide ja lähedaste abi ning toetus. Kõik kolm mängivad lapse edasises arengus suurt rolli. Esimesest kohanemiskogemusest või kiindumissuhtest sõltub kohanemine või kiindumine edaspidises elus. Lapsele tema päritolust mitterääkimine võib jällegi viia suure emotsionaalse pingeni. Kõige olulisem on see, et vanem aitaks kaasa lapse kohanemisele, paneks aluse turvalisele kiindumissuhtele ning räägiks lapsele tõtt. Need on need alustalad, mille peale ehitatakse toimiv ning rahulolev pereelu.

Lapsendamine toimub eelkõige lapse huvisid ning lapsendaja valmisolekut arvesse võttes. Lapsele otsitakse sobivat perekonda, kus võimalusel arvestatakse ka pere eelistusi. Lapsendaja peab olema otsusekindel, pühendunud ning teadlik, kuna lapsendamiseks ettevalmistav protsess võib olla aeganõudev ning lapse saabumisel perre võivad ilmuda mitmed raskused, nagu kohanemisprobleemid, kiindumussuhte häire ja lapse suhted päritoluperega. Probleemide ilmnemisel on võimalus pöörduda lapsendamise korraldanud maavalitsuse lastekaitsetöötaja poole, kasutada MTÜ Oma Pere poolt pakutavaid teenuseid või lähedaste abi.

1.3. Perekonna loomine ning lapsevanemaks olemine

Perekond algab inimestest, kes loovad paarisuhted. Et kahest inimesest areneks perekond, on tarvis motivatsiooni ning olla teadlik lapsevanemaks olemise tähtsusest ja mõjust lapsele. Perekonna elu ei seisne ainult laste kasvatamises ja õpetamises, vaid ka vastastikusel suhtluses, hoidmises, heaolus ning arenemises isikustena. Läbi perekonna ja kodu jõuavad lapseni erinevad ühiskonna mõjud, mis kujundavad lapse mõttemaailma, suhtumist ümbritsevasse ellu ja inimestesse.

Ameerika 20. sajandi kuulus antropoloog George Peter Murdock (1949) defineerib perekonda kui sotsiaalset gruppi, mida iseloomustab ühine eluase, majapidamine ja seksuaalsuhted. Perekonda kuuluvad kaks erinevast soost täiskasvanut, kelle vahel on sotsiaalselt heakskiidetud seksuaalsuhted ning ühine või adopteeritud laps või lapsed (Steel, Kidd, Brown, 2012).

Eesti pedagoogikateadlane Maie Tuulik rõhutab aga perekonna tähtsust ning defineerib perekonda, kui suhteliselt püsivat inimeste rühma, mille liikmed on omavahelises vere-, abielu- või lapsendamissuguluses ning keda seob ühine olme. Ta on ka veendumusel, et perekond on kui õnnemudel, sest ükski sotsiaalne olend ei saa elada ilma teiste inimesteta väljaspool ühiskonda. Samuti tagab perekond inimese arengu ja heaolu ning on ilmtingimata vajalik lapsele. Oma elu jooksul kuulub inimene tavaliselt perekonda, kus ta sünnib (orientatsiooniperekond) ning perekonda, mille ta loob (prokreatsiooniperekond) (Tuulik, Tuulik, 1999; Tuulik, 2006).

Eeltoodud definitsioonide kohaselt rõhutab G.P. Murdock, et perekonna moodustavad ainult kaks vanemat ja nende ühised lapsed, kuid M. Tuuliku järgi kuuluvad perekonda ka veresuguluses olevad inimesed, näiteks vanavanemad. Sarnasel seisukohal on ka Hirsjärvi ja Huttunen, et perekonda kui mõistet on tänapäeval keeruline määratleda, sest mõni inimene võib perekonna hulka lugeda vanavanemad, uue abikaasa, üksikvanema koos lapsega, kui ka lemmikloomad. Sellest võib järeldada, et perekonna mõiste on tänapäeval järjest muutuv (Hirsjärvi, Huttunen, 2005).

Ajaga on inimeste mõttemaailm, tavad ja kombes muutunud, seda näitab ka tänapäeva perekonnatüüpide rohkus ja mitmekesisus. Suurenenud on inimese võimalus valida, missuguse perekonna ta loob või kas üldse loob. Kõige põhilisemaks perekonnatüübiks on tuumperekond, mille moodustavad mees ja naine ning nende laps või lapsed. Ühe vanemaga koosnevat perekonda koos alaealise lapse või alaealiste lastega nimetatakse aga mittetäielikuks tuumperekonnaks. Ühiskonnas aina vähenenud perekonnatüüp on laiendatud perekond ehk suurpere, kuhu sageli kuuluvad kahe sugupõlve liikmed ehk vanavanemad või tädid/onud ning alaealised lapsed. Erinevalt eelmisest perekonnatüübist aina populaarsust koguv peretüüp on uuspere, mis tekib enamasti eelnevate perekondade lagunemise tõttu. Samuti Eestis üsna levinud on ka lasteta abielupaar, kes pole veel lapsi soovinud või saanud või kelle lapsed on juba kodunt lahkunud. Sellest tulenevalt kohtame üsna sagedamini Euroopas, kui ka Eestis perekondi, kus kasvab lapsendatud laps või lapsi (Kagadze, Kraav, Kullasepp, 2007).

Eeltoodust võib järeldada, et viimase sajandi perekonda väga hästi iseloomustav sõna on haprus. Seda kinnitavad lahutused, kordusabielud, sündivuse langus ja rahvastiku vananemine (Hansson, 2001). Rahvastiku taastootmiseks peaks iga naine sünnitama keskmiselt 2,1 last oma viljakuse ea kestel. Väikesearvulise rahva puhul võib madal iive

viia rahvuse kadumiseni (Kutsar, 2003). K. Oras' ja M. Unt' (2008) uuringu „Sündimust mõjutavad tegurid Eestis 2008“ järgi peetakse põhjuseks, miks Eestis sünnib vähe lapsi, materiaalseid muresid ja ebakindlust tuleviku suhtes. Samuti tuuakse üheks põhjuseks välja soov teha karjääri ning kindlustada end materiaalselt.

L. Hanssoni (2001) järgi püütakse madalat sündimust samuti seostada naiste järjest massilisema tööelus osalemisega. Naised planeerivad oma esimese lapse aina hilisemasse ikka ning palju on kasvanud nende perede osakaal, kes lapse saamisest üldse loobuvad. Pered on muutunud väiksemateks, kuna on vähe neid naisi, kes sünnitaksid kolm või enam last.

Lapse saamise otsust mõjutavad demograafilised, individuaalsed ja keskkonnast tulenevad tegurid. Demograafiliste tegurite alla kuuluvad viljakas eas naiste arv, kooselu alguse aeg ja abielulahutuste arv. Individuaalsuse all mõeldakse väärtusi, eesmärke, ressursse ning keskkonna teguritena norme, seadusi, religiooni ning sotsiaalpoliitikat. Otsust lapse saamist edasi lükata võivad mõjutada majanduslikud raskused, noorus ja ebaküpsus, raskused töö ja pereelu ühildamisel, välise toetuse puudumine, vastumeelsus pere loomise ja laste saamise suhtes. On ka perekondi, kes ei lükka otsust edasi, vaid just planeerivad eeltoodud teguritest olenevalt. Samas kõik lapsed ei sünni planeerimise tulemusena, sündimata võivad jääda need lapsed, keda soovitakse saada ning planeeritakse. 2008. aasta uuringu kohaselt soovitakse kahelapselist perekonda, teistest rohkem lapsi soovivad endale pered, kes elavad maa piirkondades, on püsivas paarisuhtes olijad või juba omavad järglasi (Oras, Unt, 2008).

Anatoli Nekrassov on oma raamatus „Perekonna loomine“ toonud välja lausa üheksa motiivi perekonna loomiseks. Tähtsamaiks on kindlasti laste sünd, sest lasteta perekond on mittetäielik perekond. Laps peab tulema aga armastuse ruumi. Selleks on oluline, et osapooled teevad tõsist tööd iseenda, kui tulevaste lastevanemate kallal. Järgmised motiivid põhinevadki meheline ja naiselike omaduste ja omavaheliste sõbralike suhete arendamisel. Soovis anda rohkem, kui saada. Ühesugune ettekujutus tulevikust ning tõsine töö iseenda, kui tulevase lapsevanema kallal loob eeldused edukaks perekonna loomiseks (Nekrassov, Geižan, 2010).

Pere planeerimisele järgneb lapsevanemaks saamine. Tegureid, mis pere planeerimist mõjutavad on mitmeid ja keerulisi, kuid siiski tahavad inimesed lapsevanemateks saada.

Bigneri (1985) järgi on vanemlusele eri aegadel antud vägagi erinevaid sotsiaalseid tähendusi:

- vanemaks olemine on kodanikukohus
- vanemaks olemine on looduseadus
- vanemaks olemine on soolise identiteedi väljendus
- vanemaks olemine on paarisuhte täiuslikumaks muutmine
- vanemaks olemine on normaalne vaimne seisund (Hirsjärvi, Huttunen, 2005)

Sarnaselt perekonna võimalikele tüüpidele, on võimalik eristada ka vanemluse mõistes bioloogilist, sotsiaalset, juriidilist ja psühholoogilist tahku (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 1980) Bioloogiline vanem on lapse kas sigitanud või sünnitanud. Sotsiaalne vanemlus on seotud kooselu, hoolitsemisega, lapse tarvete eest rahuldamisega. Juriidilise vanemluse puhul on mees ja naine lapse seaduslikud vanemad. Inimeseõpetuse õpikus gümnaasiumile on välja toodud nii juriidiline kui sotsiaalne vanemlus, S. Hirsjärvi ja J. Huttunen liidavad need vanemlused omavahel. Selle põhjuseks võib olla see, et mõlema vanemluse puhul on vanemad seaduslikud ning kannavad vastutust lapse hooldamise ja kasvatamise eest. Lapsendatud lapsel on samuti juriidilised vanemad, kuna nad on ametlikult kirjas lapse emana ja isana. Neljandaks vanemluse tahuks on psühholoogiline vanemlus, mis on kõige keerulisem ja raskem, kuna siinkohal on võtmesõnaks kiindumussuhe vanema ja lapse vahel. See mõjutab last kasvuperioodil kõige enam, sest sinna alla kuulub õige kasvatusstiil, hoolivus, tunde kasvatus, väärtuskasvatus ning vaimsed väärtused (Hirsjärvi, Huttunen, 2005 / Kagadze, Kraav, Kullasepp, 2007).

Enne lapse saabumist perre, on kõik teoreetiline, see tähendab seda, et tulevased lapsevanemad unistavad ning planeerivad tulevikku. Teooria realiseeritakse praktikaks lapse saabudes. Sel ajahetkel tekivad kahe inimese vahel instiktid, tunded, kohustused, ootused, uued väärtushinnangud, suhtumine, positsioon ning vastutus, et nad ongi lapsevanemad. Samuti tekib igale perle omane kasvatusstiil (Овчарова, 2003).

Lapsevanemaks olemine pole pelgalt selleks saamine, vaid selleks ka olemine, mis polegi nii lihtne. Pereliikmed on lapse jaoks tähtsad inimesed, kes ümbritsevad last kõige rohkem. Väikelapse eas on lapsed väga mõjutatavad ja sõltuvad teiste inimeste arvamustest ning tõekspidamistest. Lastevanemate suhtumine, teod, käitumine, väärtused ja arusaamad vormivad lapse enesehinnangut ning ettekujutust iseendast ehk

minapilti. Enesehinnang ja minapilt muutuvad väikelapse eas pidevalt, kuna laps puutub kokku erinevate inimestega, kes tema kohta midagi hinnangulist ütlevad. Enesehinnang kujuneb selle alusel, kuidas keegi kedagi tajub nägevat. Näiteks võivad lapse bioloogilised vanemad kohelda last kui nuhtlust ja häirivat pereliiget, aga uus lapsendajaperekond igati toetada ja kiita last tema ettevõtmistes. Pereliikmete ülesanne on lapse enesehinnangut mitte kahjustada, vaid kokku leppida, et lapsel on lubatud eksida (Kivi, Sarapuu, 2005). Enesehinnangule mõjub hästi see, kui vanemad vähendavad nii palju kui võimalik lapsel häbistavaid või alandavaid kogemusi ning aitavad nendest üle saada. Lapse hea enesehinnang ning minapilt põhineb teadmistel ja kogemustel, et ta on hea ja väärib armastust tingimusteta. Kui vanemate suhtumine on tähelepanelik, turvaline ja armastav, tunneb laps end väärtustatuna. Positiivse enesehinnanguga kujuneb positiivne minapilt (Sinkkonen, 2011).

Peale enesehinnangu ja minapildi on isiksuse kujunemisel suur roll empaatiavõimel, mis tähendab teise inimese mõistmist ning ümbrusega samastumist. Empaatiavõime on hingelise kasvu ja arengu seisukohalt oluline, et areneks isiksus, kes ei keskendu ainult iseendale, vaid püüab end kaaslase olukorda asetada, temast aru saada ning samastuda positiivsete eeskujudega. Seda soodustavad turvaline kiindumussuhe, empaatilised, südamlikud ja hoolitsevad lapsevanemad, kus last silitatakse, hoitakse süles, kiigutatakse, kõnetatakse hellitavalt ning jagatakse pilke ja teadmisi, et laps pole üks. Eriti oluline on see lapsendatud lapse kohanemisprotsessi juures uue perekonnaga. Kui uus perekond näitab välja mõistmist, hoolimist lapse elust ja tervisest, aitab see lapsel kohaneda ning uusi pereliikmeid paremini omaks võtta. Laps hakkab oma pereliikmetega järk-järgult samastuma ning võtab omaks erinevad käitumismallid. Perekonnaliikmete empaatiavõime üles näitamine kujundab seda ka lapses (Teiverlaur, 2010).

Empaatiavõime, enesehinnang ning minapilt arenevad läbi pereliikmete sotsiaalse suhtluse. Sotsiaalsus on kõige alus, kuna see tähendab ühiskonda kuulumist. Perekond peab kindlustama ühiskonnas toimetulekuks vajalikud hoiakud, normid, käitumis- ja suhtlemisoskused. Sotsiaalsete oskuste alla kuuluvad iseseisev ja eetiline käitumine, olukordade analüüsimis- ja lahendamisoskus, enese kehtestamine, teistega arvestamine ja nende mõistmine (Kivi, Sarapuu, 2005). Sotsialiseerumine toimub enamasti märkamatuks, eeskuju ja jäljendamise kaudu. Sinna alla kuulub positiivne tagasiside, imetus, tunnustus, julgustus. Sotsiaalsust seevastu pärsib vanemate negatiivsed

hoiakud, halvad kombed, väärad elutarkused, vead ja tegematajätmised. Sotsiaalne laps huvitub igast uuest inimesest. Näiteks laps, kes on sotsiaalselt kompetentne, ei pruugi olla raskusi uue olukorraga kohanemisel, uute inimestega suhtlemisel ning nendega kiindumussuhte loomisel (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Lapsel on õigus kasvada keskkonnas, kus ta saab tunda hoolt, kaitset ning turvatunnet oma lähedaste inimeste poolt. Tähtis pole ainult füüsiline turvalisus, vaid ka meeleline turvalisus, mis kujuneb tunnetuse ja tunnete kaudu. Täiskasvanute suhtumine, seaduspärasused elus, ettearvatavus ning rutiin loovad meelelise turvalisuse. Lapsel peab olema kogemus ning teadmine, et tema eksimused ei põhjusta tema hülgamist. Vanemliku hoolitsuseta lapsed vajavad reegleid ja rutiini, mis on seni elus puudunud, kuna see pakub igatsetud korda ja turvatunnet. Laps mõõdab oma turvalisust füüsilise lähedusega, milleks on vanemate hoolivus ning armastus. Füüsiline turvalisus on oluline enesehinnangu, minapildi, empaatiavõime ning inimsuhete seisukohalt hilisemas arengus (Sinkkonen, 2011).

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et tänapäeva perekondi iseloomustab haprus. Lapse saamist mõjutavad nii paljud tegurid, et inimeste motivatsioon saada lapsevanemaks väheneb. Seda kinnitavad lahutused, kordusabielud, sündivuse langus ja rahvastiku vananemine. Seetõttu võivadki sündimata jääda need lapsed, kes soovitakse saada. Kuid lapsevanemaks saamine ja olemine pole sugugi kerge, sest perekond on koht, kus laps kasvab inimeseks läbi eeskuju järgimise. Kodu on väikelapse kasvukeskkonnaks ning vanemad võivad jätta suure jälje lapse enesehinnangu, minapildi, empaatiavõime ja sotsiaalsuse kujunemisele. Kuna inimene kuulub oma elu jooksul tavaliselt perekonda, kus ta veedab oma lapsepõlve ning perekonda, mille ta loob, on oluline, et turvaline pereelu kanduks edasi põlvest põlve. See juhtub ainult tänu teadlikele ning motiveeritud lapsevanematele.

2. UURIMISMETOODIKA JA KORRALDUS

Antud peatükis leiab käsitlemist uurimismetoodika ja korraldus. Sellest tulenevalt jaotub teine peatükk neljaks alapeatükiks: uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused, valimi koostamine ja kirjeldus, meetodi valik ja kirjeldus ning uurimisprotseduuri kirjeldus.

2.1. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Eelpoolkirjutatust lähtuvalt on käesoleva töö **uurimisküsimused**:

- Kuidas mõjutab lapsendajate teadlikkus perekonna loomist lapsendamise kaudu?
- Missugune on pere loomise protsess lapsendamise kaudu?

Käesoleva uurimustöö eesmärk on välja selgitada perekonna loomise eeldused ja võimalused lapsendamise kaudu.

2.2. Valimi koostamine ja kirjeldus

Lõputöö sihipärasesse valimisse kuulusid kaheksa perekonna lapsevanemad, kes on lapsendanud lapse või lapsed.

Nagu eelnevast selgus oli üheks valimi moodustamise kriteeriumiks see, et peres elav laps on lapsendatud. Teiseks aga aastavahemik 2009 - 2013, mis tähendab seda, et laps on lapsendatud perre viimase 7 aasta jooksul. Kolmandaks, kuid sama tähtsaks, kriteeriumiks olid lapsendajapered, kes kasvatavad 1-4 lapsendatud last.

Asendushoolduse erinevatest meetmetest ainsana pakub lapsele püsiva perekonna kogu eluks lapsendamine. Lapsendamisprotsesse kirjeldades, perekonna tähtsust ja vanemlust välja tuues, märkasin, et need ei erinegi palju tavaperekonda sündiva lapsega seotud protsessidest. Mõlemal juhul annab perekond lapsele püsiva turvalise keskkonna. Püstitatud eesmärgist ja uurimisküsimustest lähtudes leidsin, et valimi moodustavad perekonnad aitavad välja selgitada pere loomise protsessi lapsendamise kaudu ning omavad sel viisil lapsevanemaks saamise ja protsessi kogemusi ja arusaamu.

Lapsendamise kogemust omavate perekondadeni jõudsin koostöös MTÜ Oma Pere tegevjuhi Sigrid Petofferiga. Lõputöö autorina lubasin käsitletavatele tagada konfidentsiaalsuse ning kasutada andmeid vaid antud lõputöös.

2.3. Meetodi valik ja kirjeldus

Kuna uurimisteema on delikaatne, siis uurimismeetodina kasutasin kvalitatiivset meetodit, avatud küsimustega semistruktureeritud intervjuud.

Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismeetodite ees on võimalus saavutada uuritavatega isiklik usalduslik kontakt ning näha, milliseid tundeid ja mõtteid oma perekonna elust rääkimine neis tekitab. Vahetult vesteldes on võimalik küsimusi paremini selgitada ja vajadusel esitada lisaküsimusi (Hirsjärv, Remes, Sajavaara 2005).

Uuringu läbiviimisel tuleb arvestada ka meetodi kitsaskohtadega, milleks võib olla vastaja vähene avatus või autori võimalikud mõjutused. Erinevatele perekondadele pühendumine võib muutuda ajakulukaks ning fikseerimisel esineda probleeme.

Koostasintervjuuküsimustiku, milles keskendusin järgmistele etappidele: tõuge/motiiv, ootamise aeg, lapse saabumine perre ja elu koos lapsega. Küsimustik võimaldas leida vastused uurimisküsimustele ning jõuda lõputöö eesmärgini, milleks on välja selgitada pere loomise eeldused ja võimalused lapsendamise kaudu. Tutvusin Tallinna Ülikooli magistrandi Helen Tensbeki (2011) tööga: „Lapsendajate ootused ja tegelikkus”, kus antud töö autor viis samuti läbi intervjuud lapsendanud perekondadega. Sain mõningaid algmõtteid Helen Tensbeki tööst oma intervjuuküsimustiku koostamisel.

Andmete dokumenteerimisel kasutasin helisalvestist ja selle transkribeerimist, et fikseerida rääkija kõne nii täpselt, kui võimalik.

2.4. Uurimisprotseduuri kirjeldus

Uurimistöö esimesse etappi kuulus intervjuu küsimustiku koostamine. Küsimuste koostamisel lähtusin püstitatud eesmärgist ning uurimisküsimustest.

Küsimused esitasin lapsevanematele avatud küsimustena. Avatud küsimused andsid võimaluse oma vastust vajadusel täpsustada. Esimene küsimusteplokk tõi välja tõuke lapsevanemaks saamisel. Teise ploki küsimused olid määratletud uurima lapse ootamise aega, kolmas plokk lapse saabumist perre ning neljas plokk praegust elu koos lapsega.

Järgmises etapis võtsin kontakti MTÜ Oma Pere tegevjuhi Sigrid Petoferiga, kes võttis ühendust MTÜ Oma Perre kuuluvate lapsendatud lastega peredega. Saades peredelt nõusoleku, leppisin nendega individuaalselt telefoni või e-maili teel kokku aja intervjuu läbiviimiseks. Vahetult enne uuringu algust kinnitasin peredele nende konfidentsiaalsuse.

7. novembril, 2013. aastal, viisin läbi pilootuurimuse, milles osales mulle isiklikult tuttav pereema, kes on lapsendanud lapse läbi MTÜ Oma Pere. Pilootuuringu vastustest lähtuvalt selgus, et intervjuuküsimusest arusaamine ei tekitanud raskusi. Pereema initsiatiivil lisasin viimasesse plokki lisaküsimuse. Pilootuurimuse tulemusi kasutasin antud uurimustöös.

Jaanuar – veebruar, 2014. aastal, viisin läbi kaheksa perekonnaga intervjuud. Vestluses osalesid pereemad üksi. Intervjuud toimusid pereemadele sobival ajal sobivas kohas.

Intervjuud salvestasin diktofonile, mis hiljem transkribeerisin, töötlesin, süstematiseerisin ning analüüsisin. Andmete töötlemist alustasin paralleelselt intervjuude läbiviimisega, see andis võimaluse teha täpsustusi andmete kogumiseks. Intervjueeritavate arvamused tõin välja kaldkirjas kasutades kodeeringut.

3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS

Käesolevas peatükis analüüsisin 8 perekonna arusaamu ja kogemusi perekonna loomisest lapsendamise kaudu. Intervjuu vastuseid analüüsisin teema plokkide kaupa, tuues välja 8 perekonna vastused üldistatud kujul. Lisasin mõned näited intervjuu vastustest. Iga teemaploki lõpus on tehtud kokkuvõtte antud ploki küsimuste vastustest.

3.1. Motiiv lapsevanemaks saamisel

Selle teemaploki juures soovisin teada saada lapsevanemate tõuget või motiivi lapsevanemaks saamisel ning uurida mida nad arvavad lapsevanemaks olemisest.

Intervjuude põhjal võib väita, et lapsevanemaks saamine oli lapsendajate jaoks teadlik ja läbimõtestatud otsus. Seda mõjutab protsessi pikkus ja mahukus, mida tuleb teha kaalutletult ning läbimõeldult. Veel toodi lapsevanemaks saamise otsuse all välja sobiliku kaaslase olemasolu ning sellest tingitud ühiseid vaateid, mis viis mõtted pere loomiseni.

Miks inimesed ikka otsustavad? See on nagu nii loomulik asjade käik. Oled kahekesi ja ikka tahad. (PK 4) No kui oled ikka kokku saanud inimesega, kellega koos on hea olla ja ühised mõtted ja vaated, siis on ikka ju pereloomise mõtted. (PK 5)

Peredes, kus olid varem bioloogilised lapsed olemas, viis soov saada rohkem lapsi lapsendamise mõttele. *Minul oli nii et, esimene laps oli mul eelmisest abielust ja uuesti abielludes me enam lapsi ei saanud. Nagu ikka käib sinna juurde siis proovimine kunstliku viljastamisega ja igatepidi, aga see ei õnnestunud. Ja no see kindlasti oli välistatud mõte, et võiks üldse ilma lasteta olla. (PK 3)*

Kaheksast viiel perekonnal oli soov saada oma esimesed järeltulijad. Ise ei olnud bioloogiliselt lapsi võimalik saada ja see oligi lapsendamise põhjuseks. Naised töid välja soovi kogeda lapsevanema rolli, hoolitseda kellegi eest.

Ja kui oli selge, et need alternatiivid, mida me proovisime, et me nendega ei jõua selleni, mida me tahame, siis oli väga loomulik üleminek sellele, et nüüd meie ainus viis on lapsendamine. (PK 2)

Minu arust on see naistele nii ürgselt kaasa antud. Mingi hetk tunned, et nüüid võiks. Nii loomulik, et kõigil on ümberringi. (PK 4)

Ma mäletan seda, et kui ma olin 23-aastane, siis ma teadsin, et jah nüüid ma tahan last, tahan olla lapsevanem. Ju see on seotud lihtsalt emalike instinktidega naisel ja sellega, et tahad kogeda seda rõõmu ja siirust ja tingimusteta armastust ja suhet, mida laps pakub. (PK 8)

Eelnevast võib järeldada, et lapsevanemaks saamise otsus oli tingitud eelkõige sisemisest soovist saada laps ning olla lapsevanem. Kui soovi takistasid asjaolud, kus perekonnad ei saanud bioloogilisi lapsi, võeti vastu teadlik ning läbimõtestatud otsus lapsendada.

Järgnev annab ülevaate, mida tähendab lapsevanemaks olemine intervjuueeritavate jaoks. Kaheksast kolmel perekonnal olid varem bioloogilised lapsed ning seetõttu olid nad lapsevanema rolli juba kogenud. Bioloogiliste laste lapsevanemad silmapaistvat erinevust lapsendatud lapsele lapsevanemaks olemisel ei toonud. Kõigi jaoks oli, kas esmakordne või mitte, rolli saamine tähenduslik kogemus. Seda võib tõestada ühe bioloogilise lapse ema, kes usub, et lapsendamine on isegi õilsam moodus lapsevanemaks saamiseks.

See tunne, et sa oled kellegi päästnud või kellegi saatust mõjutanud, see on hea tunne. Ma olen väga õnnelik, et see kõik nii läks. Ja ma arvan, et see tunne ei oleks nii hea ja eriline, kui mul oleksid oma tavalised bioloogilised lapsed praegu kolm tükki. Minu arust on hästi kihvt see lapsendamine. Ma nagu väga soovitaks kõikidele! (PK 3)

Kuna kõigi perede jaoks oli kas uuesti või esmaskordselt lapsevanemaks saamine ülitähtsal kohal, siis kõik kaheksa perekonda töid välja väga palju erinevaid vaatenurki, mis on nende jaoks tähenduslikud lapsevanemaks olemisel.

Ühtpidi sa oledki sellest lapsest vanem. Ehk sina oledki see, kes annab kõik oma elukogemused ja teadmised üle sellele inimesele. Teistpidi on seal see lapsevanema roll, et sa oled toetaja... mingites hetkedes südamesõber, mingitel hetkedel distsiplineerija... sa oled nagu kõik need asjad ühel hetkel samal ajal! (PK 2)

Ma olen mõnikord mõelnud, et keegi oleks pidanud minult eksamit nõudma, et kas ma olen sobilik. See emotsionaalne küpsus, mida sul läheb vaja, et suuta seda väikest

inimest toetada, aidata, teda märgata, juhtida ja julgustada. Aga samas ka mõistlikud piirid seada ja ka talle luua sellist arusaama, et siin maailmas peavad olema asjad teatud viisi, et mingid reeglid tuleb selgeks saada. Mõnikord on seda nii palju! Uskumatu, kui kergesti inimesed valivad selle tee! (PK 2)

Minu arust on see nagu mingisse klubisse kuulumine. Kõik ümberringi räägivad, mis lasteaias toimub ja ma tundsin end sellest kõigest nii väljajäetuna. Kõigil on nagu mingi salagrupp, millest mina ei tea ja osa ei saa. Kõik see igapäeva teemad ja mured ja sellega koos kasvamine, teeb inimesest parema inimese. Sa ei kasva nii isekaks! Sa kasvadki inimeseks koguaeg. Kui selgus, et ma ei saa ise ja kogu see maailmavalu, mis ma läbi elasin, kõik see viis mind nagu edasi. Sellest ajast peale olen ma nii palju muutunud! (PK 4)

Intervjuude põhjal toon välja lapsevanema tähenduse olulisemad märksõnad: toetamine, distsiplineerimine, kohustused, kogemuste edasiandmine, töö, natuke muresid, maailma avarumine, gruppi kuulumine, inimeseks kasvamine koos lapsega, kasvatamine, märkamine, juhtimine, aitamine, julgustamine ja väga suurel hulgal igasuguseid emotsioone.

Lisaks eelnevale selgus uurimistulemustest, et kui iga inimese jaoks on oma eriline tähendus lapsevanemaks olemisel, siis ühine arusaam oli kõigil see, et lapse kasvatamine ja toetamine on üks suur vastutus. Põhjuseks on see, et lapsele otsitakse perekonda, kus on selge motivatsioon, sest otsusega kaasneb vastutus elu eest. Lapsevanem vastutab lapse tervise, arengu ja heaolu eest.

Ühelt poolt tähendab väga suurt vastutust ja tööd ja teiselt poolt nii-öelda maailma avanemist ja suurt rõõmu, mis sellest avanevast maailmast tuleb. (PK 6)

Ilmnes, et uurimuses osalenud inimeste jaoks on lapsevanemaks olemine väga suure tähendusega. Eelkõige on see suur rõõm, kuid ka suur vastutus, mis toob kaasa palju erinevaid tahke, millega lapsevanem peab silmitsi seisma.

Esimese ploki kokkuvõtteks võib öelda, et iga perekonna jaoks on lapsevanemaks olemisel oma tähendus, mis tuleneb arvatavasti erinevatest motiividest ning soovidest kanda lapsevanema rolli. Lapsendada võivad inimesed, kellel on juba bioloogilised lapsed ning lapsevanema kogemus olemas, kuid taaskord läbi suurte kaalutluste, on

lapsevanemaks saamine nendele samatähenduslik või isegi tähenduslikum. Lapsendajad toovad eriti välja vastutuse, kuna see on teadlik otsus, mis juhtub ainult tänu inimese enda motiveeritusele ning otsusekindlusele. Uurimistulemustest selgus ka see, et kuna nende jaoks oli lapsevanemaks saamine teistmoodi protsess kui bioloogilise laste puhul, tunnevad nad suurt muutust enda kui inimese mõttemallides ning isiksuses. Tulemustest selgus, et lapsevanemaks saamise otsus tulenes soovist saada laps ja olla lapsevanem ning lapsendajad väärtustasid lapsevanemaks olemist.

3.2. Lapse ootamise aeg

Teises plokis soovisin teada saada, milline oli perede ootamise aeg lapse saabumiseks perre. Kuidas pered end lapse saamiseks ette valmistasid, milliseid hirme oli lapse ootamisel ja kellelt saadi kõige rohkem tuge selles etapis.

Kui esimeses plokis selgus, et intervjueeritavatel oli sisemine soov ja tahe lapsendada, järgnes sellele võimaluste leidmine ehk ettevalmistus. Analüüsidest vastuseid selgus huvitav tulemus. Nimelt eelnevale toetudes, perekonnad, kellel oli enne lapsendamist bioloogiline laps, läbisid põhjalikuma ettevalmistuse just lapsendatud lapse saamiseks. Perekonnad, kes lapsendamise teel said esmakordseteks lapsevanemateks valmistasid end pigem ette lihtsalt lapse saamiseks. Põhjuseks võib olla see, et bioloogiliste laste vanemad tunnetavad seda erinevust tugevamini, kui inimesed, kelle ainuke soov on saada laps.

Bioloogiliste laste vanemad nägid esimest ja kõige tähtsamat ettevalmistust PRIDE koolitusel. Siit võib järeldada, et koolitus teenis oma eesmärgi, milleks on eduka hoolduspere või lapsendajapere kujunemine.

Sain MTÜ Oma Pere liikmeks ja siis sealt ka see PRIDE koolitus. Ja siis PRIDE koolitusel hakkasime siis ka rühmaga koos käima ja siis see ooteaeg nagu läks. (PK 5)

Lisaks eelnevale leidsid ka teised perekonnad, et ükskõik, mis etapil PRIDE koolitusel käies, oli see koolitus lõpuks ikkagi kõige ettevalmistavam. Oli lapsevanemaid, kes realselt käisid ja said tuge. Kuid oli ka perekondi, kes soovisid minna, kuid mingil põhjusel ei käinud. Ühel perekonnal tekkis äkitselt võimalus saada laps ning PRIDE koolitusele seetõttu ei jõudnudki, kuid nad nentisid, et see oleks olnud ka ainus reaalne

ettevalmistus. Väga mitmed perekonnad olid seisukohal, et PRIDE koolituse sarnane koolitus peaks toimuma ka bioloogiliste laste lapsevanematele, mitte ainult lapsendajatele. Sealt saab palju teadmisi ja kogemusi, mis lapse kasvatamise juures palju kasuks tulevad.

Peale PRIDE koolituse tutvuti ja loeti palju erinevat kirjandust. *Kuna teema mind lihtsalt huvitas ja ootus oli suur, siis lugesin palju kirjandust väikelaste kohta aastate jooksul. (PK 8) Enne kui me Ameerikast tagasi tulime, ostsime me palju erinevaid raamatuid, et mida me peaksime hakkama siis enda jaoks lahti mõtestama, enne kui me hakkame lapsendama. (PK 2)*

Esmase lapse soovijad rõhutasid ettevalmistavas protsessis tavapäraseid tegureid, millega puutuvad kõik tavainimesed kokku pere luues: võimaluste loomine, tuttavate laste hoidmine, lähedaste nõu ja jõu.

Lapsevanemaks saamise juurde käib ikka selline kodu loomine, majanduslike võimaluste tagamine ja vaimse valmiduse loomine, raamatute lugemine, teiste perede jälgimine. Juriidiline osa oli nagu selline linnukeste täitmine... (PK 6)

Kui aga avaldus lapsendamiseks sisse oli viidud, siis niipalju küll valmistasin end ette, et kodusin lapsele paksu talveteki ja soetasin mõned üksikud asjad, see aitas oodata. (PK 8)

Minu õde on ka lapsendanud lapsed. Ja see tõttu oli mul nagu hästi isiklik ressurss. Sain oma õega hästi palju rääkida ja nende perega olla ja uurida, kuidas see kõik on. (PK 2)

Analüüsides ettevalmistavaid tegureid selgus, et kaheksast perekonnast kolm mainisid kas paari sõna või ühe lausega ka juriidilist poolt. Siit võib järeldada, et bürokraatia pole lapsendajatele selles etapis kõige tähelepanuväärsem, sest see on tihti keerukas ja aeganõudev ning mitte kõige meeldivam protsess.

Käisime ära psühiatri juures, tehti pereuuring, igasugused politseitõend ja kõik mis kuuluvad sinna juurde. (PK 1)

Juriidilise osa oli nagu selline linnukeste täitmine, et ma olen käinud nendel koolitustel. (PK 6)

Eelnevast võib järeldada, et enamus perekondi läbisid PRIDE koolituse ning selle tulemusel leiti, et see oli kõige suurem ettevalmistus lapse lapsendamiseks. Koolitus andis võimaluse olla valmis erinevateks olukordadeks, mida võib tuua elu koos lapsendatud lapsega. Samuti leiti, et seal on võimalik tutvuda peredega, kellelt saab tuge.

Ettevalmistuse käigus võib kogu protsess tunduda liiga ilus või vastupidiselt liiga pime ja teadmatu, mille tulemusena võivad tekkida ootused uue lapse suhtes või põhjendamatud hirmud. Selgus, et ka uuritavad leiavad sama, et protsess on pime ning puudub vähimgi tunnetus ja taju.

Mõistusega saad ju aru, et see võib juhtuda väga pika aja pärast, aga kui ta juhtub, juhtub ta üle öö. Selleks, et su telefon reaalselt heliseb, ma arvan, et lapsendajad ikkagi reaalselt valmis ei ole. (PK 1)

Jah...lapsendatud lapse puhul oli ikkagi hirm, et millal see juhtub ja kas see ikkagi juhtub ja kas see juhtub piisavalt kiiresti? Kas me pettume selle protsessi käigus, kui see ei juhtu piisavalt kiiresti? (PK 6)

Analüüsid hirme selgus, et hirmud puudusid. Rõhutati, et otsene hirm ja paanika puudus, pigem tekkis palju küsimusi, mille üle mõeldi. Kõige rohkem fantaseeriti lapse tausta üle, tunti probleeme kuidas see taust lapsele mõjub.

Viimase lapse bioloogilised vanemad olid ikka väga väga probleemsed, seal oli narkomaania ja kõik nii edasi ja ta oli ka HIV- positiivse laps. Kui ta meile anti, olid muidugi kõik uuringud ja proovid tehtud ning mingit probleemi sellega ei olnud. Aga ma teadsin, et kahe aastaselt tuleb võtta veel üks proov ja alles siis saab lõpliku vastuse. Ja noh mingil hetkel ma nagu kartsin, et äkki see proov on positiivne, et kuidas siis jälle on. Aga ega siis ei olekski tegelikult olnud midagi, oleksime edasi elanud. Aga õnneks läks niimoodi. Mõlemad on tõesti terved lapsed, isegi viirused käivad meie peres harva. (PK 3)

Loomulikult me tegelikult teame natuke seda tausta ja sellega seoses võib mõelda, et issand jumal äkki midagi, et bioloogiline ema on narkomaan või mis iganes. Sa kunagi ei tea, kuidas see lapsele mõjub. Aga samas, kui seda mõtlema jääda, siis võibki nagu lolliks mõelda. (PK 4)

Lisaks eelnevale lapse taustale, tekkisid mõnel ka kõhklused ja küsimused eneses, kui tulevases lapsevanemas. *Kas ma hakkan armastama seda last? Kuidas ma temaga hakkama saan? (PK 1) Hirm läbi kukkuda! Ma arvan, et see on iga lapsevanema hirm. (PK 2)*

Uurimustulemustest selgus, et kuigi lapsevanemad tunnistavad lapsendamise protsessi pimedust ning etteaimamatust, ei tekkinud neil sellega seoses hirme. Mõistetavalt kaasneb iga uue protsessi käigus küsimusi ning kõhklusid, kuid kõik see aitab inimesel veel põhjalikumalt ning seismiselt ette valmistuda.

Iseendas ja enda otsuses aitab kindlustunnet luua vajalik tugi. Järgnevalt oligi soov teada saada, kellelt saadi kõige rohkem tuge ootamise ajal. Uurimistulemustest ilmnas asjaolu, et kõik lapsendajad on abielupaarid. Intervjuude põhjal võib väita, et kõige suuremaks nõuks ja toeks oligi abikaasa, kellega koos see otsus vastu võeti. Temaga oli võimalus arutada tekkivaid küsimusi ning koos tehtavaid otsuseid.

Ja no üksteiselt saime väga palju tuge. Et kui mul oli hirm, siis abikaasa oli just parasjagu selles kohas, kus ta sai öelda, et ära muretse ja me saame hakkama või vastupidi. Ja kui me ei olnudki ühel hetkel mõlemad tugevad ja ühel õhtul paanitsesime, siis hommikul üles ärgates mõistsid, et kui inimkond suudab sellega toime tulla, siis arvame, et tuleme meie ka! (PK 2)

Mina ei tea, üksikvanemaks ma poleks elu sees hakanud, et ma tegin ka seda sellise kindlusega, et ma teadsin, mul on kõrval nagu hästi tugev isik ja väga usaldusväärne partner. Üksi ma poleks eluski siukest asja teinud. (PK 2)

Kui ettevalmistavas protsessis rõhutati PRIDE koolituse tähtsust, siis leiti, et koolitus on ka toetav. Kasulikud nõuanded ja praktilised näited andsid tuge edasi liikuda. Kellele rohkem, kellele vähem. Mainiti lausa PRIDE koolitajaid, kui inimesi, kes olid positiivselt meelestatud, huvitatud ning suurepäraselt tuge pakkuvad. Teinekord võis juhtuda ka see, et koolitusele sai kokku väga ühtne rühm, kus seltskond sai lähedaseks ning sooviti kohtuda ka peale koolitust.

Loomulikult pidasid lapsevanemad toetajateks ka perekonda, sõpru ja lähedasi. Lapsendamise otsust peavad toetama ka lähedased pereliikmed, sest ka nemad saavad omale uue rolli õe, venna, vanaema või vanaisa näol.

Meie jaoks oli ikkagi meie mõlema suure perekonna taust, meie kogukond, sõbrad, et nemad olid nagu need, kes käisid meiega koos läbi kogu selle protsessi. (PK 2)

Lähedastelt. Vanavanematelt sai lihtsalt uuritud, et kuidas suhtusid. Ja muidugi ei olnud mingit küsimustki, tänapäevani ei ole. Nad ikka armastavad oma lapselapsi kogu südamest. (PK 3)

Veel tõid kolm pereema välja ühe huvitava aspekti. Nimelt nemad abikaasaga otsustasid, et ei räägi kogu protsessist perele, sõpradele ega tuttavatele. Põhjuseks võis olla see, et abielupaar oli enda otsuses kindel ning tuge leiti üksteiselt. Parasjagu toimus ettevalmistav protsess ning ei teatud, kaua sellega aega võib minna. Nagu eelnevalt mainitud, puudub kogu protsessi tajut. Seetõttu otsustati kõigil lasta ise kulgeda ning lähedastel polnudki võimalust abi ning toetust pakkuda.

Ma nagu ei rääkinud oma vanematele alguses. Muidugi nad vaatasid, me olime ju ammu juba abielus olnud ja. Aga nad on taktitundega inimesed ja me ise ei rääkinud kõike. (PK 4)

Aga noh ega me nendest sammudest ja kõigest mida me nüüd lapse saamise eesmärgil olime ette võtnud, kellegile ei rääkinud. Pigem mõtlesime, et las need asjad minna oma soodu ja kui on midagi rääkida, siis räägime alles. (PK 7)

Oma abikaasalt ja äialt. Teistele me ei rääkinudki midagi. Otsustasime rääkida siis, kui laps on käes. (PK 8)

Ilmnes, et kõige suurem tugi on kaaslasest, kellega koos otsustatakse tee läbi käia. Kuigi seaduste järgi on õigus lapsendada ka üksikisikul, võin oma uurimuse puhul väita, et intervjuueeritavad abielupaarid on just üksteiselt saanud tohutult tuge ning kindlust.

Teise ploki kokkuvõtteks võib öelda, et lapsendajatele on teine etapp ehk lapse ootamise aeg kõige aeganõudvam, sest lapsele püütakse leida maksimaalselt sobiv kodu, kus on tehtud koos toetavate isikutega vajalikud ettevalmistused ning ületatud hirmud. Uuritavad toovad eriliselt esile PRIDE koolituse, kui kõige parema ettevalmistava ning tuge pakkuva teguri. Peale selle leiavad lapsendajad, et ootamise ajal hirme ei esine. Pigem tekitab uus etapp elus küsimusi oodatud lapse kohta ning kõhklusid endas, kui tulevases lapsevanemas. Sellisel juhul ongi abi kaaslasest, kellega koos läbida koolitused ning arutada tekkinud küsimusi.

3.3. Lapse saabumine perre

Kolmandas plokis keskendus lapse saabumise etapile, mis hõlmab endas kohtumist lapsega esimest korda, lapse saabumist uude koju ning raskusi, muutusi, mis tänu lapse saabumisele uute lapsevanemate elus toimus.

Kolmanda ploki esimeses osas sain ülevaate lapsevanemate tunnetest, mida nad tundsid lapsega esmakordsel kohtumisel. Uurimisandmeid analüüsid selgus, et lapsevanemad tundsid kohtumisel rohkelt emotsioone, peamiselt positiivseid, nagu rõõm, põnevus, ehmatus, nutt, närvilisus, erutus, vaprus ja ootusärevus.

Seda on raske sõnades kirjeldada! Nii kui sa seda väikest last näed, nii su süda sees üheaegselt nutab ja rõõmustab... See, et sa näed, et see väike laps võibki sinu laps olla. (PK 1)

See oli vist peale pulmapäeva ka üks päev, kus ma olin ikka hullult närvis. Sotsiaaltöötaja küsis samamoodi, et kuidas tunne on? Siuksed erutuse ja vapruste värinad olid, et issand jumal, kas see tõesti saab teoks lõpuks. (PK 4)

Kohtumine oli väga meeliülendav ja emotsionaalne. Ma lihtsalt nutsin ja ei julgenud teda puudutada. (PK 8)

Kaks perekonda esmakohtumisel emotsioone ei täheldanud, pigem nad vaatlesid või hakkasid kohe tegutsema. Nende sõnul tulid emotsioonid rohkem mängu, kui nad said lapsega privaatsemalt kohtuda ehk igal järgmisel korral.

Me ju läksime temaga kohtuma sellise mõttega, nagu ka meid PRIDE koolitajad olid ettevalmistanud, et ärge oodake sellest kohtumisest selles mõttes nagu midagi, et mingit suurt äratundmisrõõmu või noh sellist tunnet, et vot tema ongi see õige! Realistlikult lähenedes tegu on ju üksteisele täiesti võõraste inimestega, ja võibki vabalt juhtuda, et laps kukub meid nähes rökima ja jookseb ära. Mida mina enda jaoks pigem ette kujutasingi. Mina ütles, et kui ma teda nägin, siis ta tundus mulle lihtsalt selline tore väike laps. (PK 7)

Viis perekonda kaheksast tundsid kohe esmakohtumisel, et see laps on minu laps, tema on see õige. Eriti tähelepanuväärne tulemus oli see, et nende perekondade puhul olid just mehed need, kes seda tundsid.

Ühtpidi tundus see nii loomulik, sest neile lastele peale vaadates, tundusid nad kohe meie lapsed. Aga seal samas, et kus sa siis oled kogu selle aja olnud? (PK 2)

Ja meile öeldi, et ärge öelge kohe emme ja issi. Aga miks nagu? Nad ongi ju meie omad. Me ei tulnud ju siia kingapaari valima! Nad on täpselt need, keda me tahtsime just nii nagu nad on! (PK 2)

See oli nagu hästi naljakas. Tal oli pepu haudunud ja talle olid pandud riidemähkmed. Mu mees võttis ta sülle ja ta pissis mul mehe täiesti läbimärjaks. Arstid niimoodi naersid, et no siukest asja me küll veel näinud pole, et märgistab kohe isa ära näed. Järelikult on õige laps ja õiged vanemad! (PK 4)

Lisaks eelnevale äratundmisrõõmule rõhutati soovi, laps kohtumisel kohe endale saada ja koju viia. Enamasti seda ei juhtu, kuna lapsendamise otsustab kohus ning erinevad juriidilised protseduurid võtavad aega.

See, et sa näed, et see väike laps võibki sinu laps olla. Samas sa ei tea seda päris täpselt, sest on hirm, et äkki see ei ole minu laps, et äkki mina teda endale ei saa! Sest meil läks kusagil viis kuud aega, et jõustuks kohtuotsus. Ja viis kuud tundsin, et isegi, kui me teda maailmas kõige rohkem armastame, pole me kunagi kindlad, kas ta saab meie lapseks või ei saa. (PK 1)

Ja muidugi ka see, et nad ei jätnud neid kohe meiega. Ma saan sellest absoluutselt aru, et nad ei pidanudki jätma, aga meil oli kohe see soov, et no andke ta siis juba mulle ära! (PK 2)

Kaheksast üks perekond sai lapse esmakohumisel kohe koju. See oli errakorraline juhtum.

Meil ei olnud ju midagi, turvahälle ega, pidime teda ju tegelt alles vaatama minema. Aga kuna see oli reede ja arst mõtles, et nädalavahetuseks võib kirjutada teda välja ja kaheks päevaks ei hakka teda lastekodusse saatma, siis öeldi, et äkki te tahate ta koju viia? okei... See oli sügisene aeg ja hea oli, et tal mingi sügiskombe ikka oli. Siis me sõitsime sealt Merimetsast lähimasse beebitarvete poodi... (PK 4)

Lisaks emotsioonirohkusele ja äratundmisrõõmule, mainiti ka sürrealistlikku kohtumisaipa esmakordsel kohtumisel. Lapsed, kes ei saa elada oma tavapärasel keskkonnas ehk kodus ning nende jätmise vanemate juurde ohustab tema arengut,

tervist või elu, lahutatakse oma perekonnast ning tagatakse lapsele hooldus varjupaigas, lastekodus, koolkodus või noortekodus. Seetõttu toimus ka intervjuueeritavate puhul kohtumine nendes asutustes või vastsündinu puhul raviasutuses ehk haiglas, kus viibib mitmeid inimesi. Seetõttu olid esmaskordsed kohtumised üsna põgusad.

Eelkõige kummaline oli see kohtumine just sellepärast, et lapsed olid seal turvakodus Mustamäel. See tundus imelik oma lapsega koridoris esimest korda kohtuda. (PK 2)

Eelnevast selgus, et iga pere esmakordne kohtumine oma tulevase lapsega on ainukordne, meelde jääv ning emotsioonidest pulbitsev. Minu uurimuses osalenud kaheksast lapsevanemast viis tundsid kohe, et vaatama mindud laps on see õige, keda on suur soov koheselt koju viia, mida kahjuks ei lubata. Samuti meenutati esmaskordsest kohtumisest sürrealistlikku kohtumispaika, mis takistas lapsega privaatset ning mugavalt kohtuda. Sellest hoolimata tundsid tulevased lapsevanemad suurt rõõmu ning ärevust.

Järgnevalt soovisin saada ülevaate raskustest ning muutustest lapsendajate elus tänu lapse perre saabumisele. Selgus, et suuri raskusi lapsevanemad ei täheldanud. Ainukese raskusena toodi välja ootamise aega esimese kohtumise hetkest kohtuotsuse jõustumiseni, mille tulemusena tekivad lapsendaja ja lapsendatu vahel sugulussidemed ning omavahelised õigused ja kohustused. Lapsendajate sõnul võttis paberite vormistamine aega nädalast sageli viie kuuni. Sel ajal oli neil võimalus last külastada vaid piiratud aja, mis oli emotsionaalselt väga raske. Samuti ei tohtinud ilma paberiteta last asenduskodust ära tuua ning enne kohtuotsust piinas teadmatus, kas laps jääb perre või mitte.

Selle aja jooksul kõige raskem oli see, et me saime teda vaatamas käia piiratud aja iga päev ja me pidime minema ilma temata ära. Saime seda last siis seal koridori peal süles hoida ja öeldi, et ärge teda siis liiga palju süles hoidke, muidu ta nutab pärast liiga palju. Et see oli kõige raskem, et iga päev sa läksid tagasi ja sa pidid iga päev ilma temata minema tagasi. See rõõm oli nagu nii metsikult suur, et see pani kõik need tunded sellesse ühte tundi ja siis sa tulid sealt ära niimoodi tühjalt ja kurvalt. Viimastel päevadel oli see ootusärevus kuidagi eriti raske. Siis tekkis nagu küsimus, et no millal siis need paberid vormistatakse? Miks need paberid ei liigu kiiremini? (PK 6)

Lapse jõudmisel perre muutus kõik. Kaks inimest said omale lapsevanema staatuse. Intervjueeritavate sõnul toimusid neis endis tänu sellele kõige suuremad muutused. Muutused isiksuses, kasvatuses, mõtlemises, samuti tekkis vastutustunne, mida järgnev näide väga eredalt kirjeldab.

See oli väga huvitav, et me olime lapsendanud lapsed ja siis ma sain 30. Väiksem oli kahe aastane ja siis mu abikaasa kinkis mulle langevarjuhüppe 30. juubeliks. Ma olen seda koguaeg tahtnud ja ma olin surmkindel, et ma teen selle ära, et andke mulle ainult võimalus. Ja siis kui ma sain selle paketi ja kõik oli juba valmis, siis ma otsustasin, et ma ei lähe hüppama, sest mul tekkis kohene hirm, et mis ema ma olen, kui ma ronin sinna lennukisse. Et kui midagi läheb valesti, et mis siis juhtub, et kes mu lapsed toidab. See hirm, et miks ma panen end vabatahtlikult ohtu, kui ma välistan võib-olla selle, et ma saan oma tütarde pulmas tantsima. Nii et ma loobusin sellest ja ma ei läinud seda tegema. (PK 2)

Ise aga tundsin kirjeldamatut rõõmu ja rahu, et nüüd ta lõpuks ongi olemas. Tundsin et rahunesin maha. Paljudest asjadest arusaamine ja suhtumine ka muutus. Elu muutus rõõmsamaks ja emotsionaalsemaks, see tähendab seda, et pisarad tulevad kergemini silma, kui enne last... (PK 8)

Lisaks eelnevale, et kaks inimest said lapsevanemateks, pidi üks neist ka üle öö töölt lahkuma. Kui bioloogilise lapse sünnil on inimesel üheksa kuud teada, et ta on rase, siis on tal võimalus ka aegsalt töö juures uudisest teatada. Lapsendatud lapse puhul, ei tea kunagi, mil helistatakse ning kutsutakse last vaatama, veel vähem seda, millal laps perre jõuab. Teinekord on tarvis lausa kahe päevaga anda üle oma töökohustused.

Ma olen pidanud pidama kaks korda seda vestlust oma ülemustega, et teate, ma nüüd lähen ära. Mille peale ülemus on hämmingus ning teinud suured silmad! (PK 4)

Uurimistulemusi analüüsides selgus, et nii muutuste kui raskuste all toodi välja kõige rohkem elurütmi muutmist. Kui varem arvestati vaid teineteisega, siis nüüd pidi arvestama ka kolmanda inimesega ning muutma elu vastavalt lapse vajadustele. Lisaks sellele oli tarvis luua rutiin ehk uus elurütm. Lapsendajate sõnul olidki kõige raskemad esimesed kaks kuud, kuna kõik toimus nii äkki.

Ma ei teagi kas see nüüd raske oli, aga see oma elu ümber sättimine. Koheselt oli vaja mingit rutiini luua. Ja see rutiini loomine oli väga väga suur energia kulu, sellepärast,

et ei teadnud ju täpselt, mida nad vajavad ja kas nad magavad ilusti ja kas nad söövad ja mida söövad. (PK 2)

Eelnevast võib järeldada, et lapsendajate jaoks polnud lapse saabumine mitte just raskusi, kui muutusi valmistav. Ainukese raskusena mainiti paberite vormistamist lapse esmakordsest kohtumisest lapse saabumiseni perre ning kohtuotsuse jõustumist, mis annab lapsendajatele lõpliku kindluse. Kõige suurem muutus lapsendajate jaoks oli üleöö töölt lahti võtmine ning äkitselt lapsevanemaks saamine. See muutis kogu pere elurütmi ning päevakava tervikuna.

Kolmanda ploki tulemustest selgus, et lapse saabumise perre otsustab kohus ning sellest tulenevalt toob kogu protsess perre suuri muutusi ning emotsioone. Kõigil peredel on esmakordne kohtumine lapsega eredalt meeles. Seda meenutatakse nii positiivsete kui murelike alatoonidega. Ühtaegu seda last nähes tekib õnnetunne, teisalt kurbus ning mure, kuna paberite vormistamine võtab aega ning tekitab osapooltele emotsionaalseid raskusi. Üle öö on tarvis lapsele muretseda vajalikud tarbeesemed, luua sobivad tingimused, kujundada päevarütm, harjuda sellega ning olla osa sellest. Selles etapis tunnevad lapsendajad, kui äsjased lapsevanemad, suuri muutusi ka iseendis isiksusena. Tekkinud on vastutustunne ning uus mõtteviis lapse kasvatuse ning ellu tervikuna.

3.4. Elu koos lapsendatud lapsega

Neljandas ehk viimases plokis uurisin intervjueeritavate perekondade elu nüüd koos lapsendatud lapsega. Olnud mõnda aega lapsevanem, jagasid nad minuga oma raskusi lapse kasvatamise juures ning samuti seda, kuidas nad on mõelnud või juba rääkinud lapsele tema siia maailma tulemise lugu. Kokkuvõtvalt meenutavad lapsendajad, kas lapsevanemaks saamine just sel hetkel oli õige otsus ning kas plaanitakse veel lapsendada.

Lapse kasvatamisega seonduvate raskustel all toodi välja üldiseid kasvatusmuresid, nagu piiride seadmine, tasakaalu leidmine, enesekehtestamine ning oma otsusele kindlaks jäämine. Vanemaks ainult ei saada, vaid vanem ka ollakse. Lapsevanemaks ollakse nii lapsendatud lapsele, kui bioloogilisele lapsele. Seetõttu esinevad samasugused kasvatusmured ka perekondadel, kel on bioloogilised lapsed.

Kasvatusemurena toodi kõige enam välja enese kehtestamist, piiride seadmist ning jonniga toime tulekut.

Ja kuna laps on hetkel just kahene ja hakkab kogu see piiride loksutamine, siis meie reeglid on ka need, et me ei tee talle nagu järelandmisi, et ta on nüüd kuidagi muudmoodi meie perre tulnud või tal on kuidagi teistsugune minevik kui võib-olla teistel lastel. (PK 7)

Kui eelnevast järeldus, et lapsendajad pidasid kõige raskemaks lapse kasvatamise juures teada tuntud kasvatusküsimusi, siis kaks lapsevanemat kaheksast nägid esmast raskust lapsendatud lapsega kaasa tulnud mõjutustes ning sellega toime tulekus. Kuna lapsendatud laste puhul on üldjuhul selja taga keeruline minevik, siis on nende eelnevat elukäiku kindlasti mõjutanud ka väga erinevad tegurid, mis võivad mõningal määral peegelduda lapses endas või tema käitumises. Intervjueeritavate puhul toodi mõlemal juhul välja agressiivsuse jooni.

Nüüd viimase lapsega on raske siin lasteaias, kus ta hakkas nüüd käima. Temal on ikkagi sellised agressiivsuse tunnused ja ta on üsna selline agressiivne laps. Ta lõi teisi ja hammustas ja need asjad on tal siinamaani sees, aga ta väga juba suudab ennast valitseda. Seda löömist nüüd enam nii ei ole, alles nagu see aasta on hakanud ära jääma, aga tal ei ole jah väga tugev see närvisüsteem. Me käisime nõustamisel, kus siis on selline teraapia lastele, kus tegeletakse nendega, et just ära hoida seda pinget, mis neil sees on. See nagu leevendab siis veidi seda, aga no me peame saama jagu, tal nagu kuidagi hakkab see asi välja kasvama, et nüüd on juba palju rahulikum. Ja no ta tuli ka 1-aastasena, seal asenduskodus oli ta ainuke tüdruk, teised poisid. Kui me teda vaatama läksime, siis ta tahtis meile sülle joosta, aga tegelikult lõi meid. Seal see inimene ütles ka, et ta on harjunud end poistekarjas kehtestama nii. Võib-olla ka sealt jäid need harjumused külge. (PK 3)

Mõlemad lapsed on slaaviverd ja tavaliselt ma ei mõtle selle peale, ma ei taha selle peale mõelda ja otsida vabandusi. Aga minu jaoks ta on ikkagi kohati tormakam ja niimoodi. Ja üsna selline agressiivne, mitte agressiivne, agressiivne on tegelikult natuke paha sõna. Aga noh ikkagi, ta on hästi siukene, just sellist destruktivist energiat, ta tahab hästi palju lõhkuda ja rammida autosid ja niimoodi ja. Ja mul on nii raske sellega toime tulla. (PK 4)

Ilmnes, et kuigi lapsevanemad võivad olla väga motiveeritud ja ettevalmistunud, pole lapsevanemaks olemine pelgalt lõbu. See sisaldab endas tähtsaid otsuseid ja sellega kaasnevaid kasvatusprobleeme. Ka uuritavad lapsevanemad kinnitasid, et lapse kasvatamise juures esineb mitmeid raskusi, kuid tõdesid, et see käibki igapäeva elu juurde. Kõige uudsem ning raskem on kindlasti neil lapsevanematel, kelle lapsendatud lapsega tulevad kaasa mineviku mõjutused, millega toime tulek valmistab raskusi. Kuid raskused on ületamiseks ning perekonna heaolu tagab ilmtingimata vajaliku arengu ning samastumise uute pereliikmetega.

Järgnevalt soovisin teada saada, kuidas on lapsevanemad mõelnud või juba rääkinud lapsele tema siia maailma tulemise lugu. Kõik kaheksa perekonda oli ühel meelel, et lapsendamine pole saladus lapse jaoks ning seda tema eest ei varjata. Lapse taustast räägitakse siis, kui lapsel endal tekivad küsimused ning huvi toimuva suhtes. Üldjuhul tekib lapsel huvi juhuslikus situatsioonis, seega pole vestlus lapsendajatel ette planeeritud. Enamasti oli intervjuueeritavate esmaseks sündimise looks lapsele, et lapsendatu on sündinud teise naise kõhust, kuid lapsendajate südamest ja suurest armastusest. Lapsendamise teemadel lapsega vestlemist aitab ette valmistada ning nõustada ka PRIDE koolitus, kust said ka uuritavad tuge.

Viimane laps veel ei tea, sellepärast, et tema on alles nii väike ja temaga ei saa neid asju veel arutada. Aga keskmise lapsega oli nii et, kohe kui hakkavad sealt küsimused tulema, et kuidas lapsed sünnivad ja kas ma sündisin su kõhust, siis kohe loomulikult järgnes sealt vastus, et ei sina ei ole sündinud minu kõhust, sina oled sündinud minu südamest. (PK 3)

Meil ikka kindel kavatsus on seda talle rääkida niipea kui see teemaks tuleb, ma arvan, et kui ta on kuskil 3 või 4, kui see tuleb jutuks, et kuidas need lapsed siis ikkagi tulevad. (PK 6)

Enamasti oldi ühel meelel ka sellel, et kuidas lapsele seda rääkida. Enamus perekondi ütlesid, et laps sündis teise naise kõhust, aga meie südamest.

Tema hakkab nüüd saama kolm, ta teab, et ta on sündinud südamest. Ta isegi vahest ütleb meile seda! ... Ma seletasin talle, et sina tulid siia ilma hoopis teistmoodi ühe teise ema kõhust, aga meie suurest armastusest! (PK 1)

Nüüd üsna hiljuti ta teatas, et tead, sa ei olegi minu päris emme. Siis tuli mulle meelde üks ütlemine, kus üks laps ütles ka oma emale, et sa pole minu päris emme ja ema

vastas selle peale, et kuidas ei ole, näpista mind, ma ei kao ju kuskile ära! Ma siis tegin sama asja talle. Tüdruk ei ole veel küsinud, aga on kuulnud kõrvalt. Nagu Maite Kotta ütles, et eks nad seda kõige ebasobivamal ajal tahavad trollis hakata arutama. Ma olen tegelt talle öelnud ka, et tead, see on meie pere teema, arutame seda kodus. (PK 4)

Nagu selgus, ei hoia uuritavad perekonnad lapsendamist lapse jaoks saladuses ning võimaluse tekkimisel vesteldakse lapsega. Lisaks vestlusele on kaheksast kolmel perekonda kujundanud lapse tulemise perre veelgi erilisemaks. Erinevate huvitavate ideede kaudu on mõeldud välja ainukordseid lugusid, valmistatud albumeid ning peetud päevikut.

Panime tegelikult tema siia maailma tulemise loo kirja, põhimõtteliselt tema esimesel elukuul, albumisse päris täpselt nii nagu see lugu on. Jätsime ainult välja mõned kõige hirmsamad kohad, mis me meie arvates võime talle hiljem suuliselt rääkida. Lugu illustreerisime erinevate piltidega. (PK 1)

Ja meil on selline otsimise lugu, mida me räägime nendele. Et me otsisime neid Eestist, Ameerikast ja Kanadast ja terve maailma reisisime läbi, et teid leida ja kujutada ette, Mustamäelt mändide alt eksju leidsime. Et kuidas me siis nii väga otsisime neid, see on tegelikult see, mida nad kuulda tahavad. Räägi veel, et kuidas te meid otsisite? (PK 2)

Mul on mees pidanud ka kogu selle esimese poole aasta jooksul sellist päevikulaadset asja, et ilmselt ühel päeval ta saab siis seda lugeda ja selle põhjal saab siis seda selgitada kõike, aga seda näitab elu. (PK 7)

Eelnevast võib järeldada, et uuritavates perekondades on lapsevanemate ja lapsendatud lapse vahel avatud suhtlemine, kus ei varjata lapse eest tema tausta ega lapsendamist. Avatud suhtlemine väljendub eelkõige juhuslikus vestluses, mis toimub lapse enda huvi või initsiatiivi väljanäitamisel. Et lapsendatud lapse tulekut peresse erilisemaks muuta, armastavad lapsendajad väljendit „Lapsed sünnivad südames“ ning on ka perekondi, kus valmistatakse mõni väärtuslik ese või asi, mis on lapsele hiljem mälestuseks.

Viimasena soovisin uuritavatelt teada, kas lapsevanemaks saamine just sel hetkel oli õige otsus ning kas plaanitakse veel lapsendada. Uurimistulemustest selgus, et kaheksast seitse perekonda leidsid, et just see hetk, mil nad selle otsuse vastu võtsid, oli ainuõige hetk. Põhjustena toodi välja küpset vanust, otsuseni viivat viimast tõuget ning eluolus vastavaid ümberpaigutusi, mis just sel hetkel ajendasid lapsendama.

Mhmh, oli. Sellepärast, et ma tean küll, mis see selle viimase tõuke andis. Me olime seda mõtet siin veeretanud ja veeretanud. Mees ütles, et anna mulle aega veidi mõelda. Aga me käisime minu vanavanemate pulma-aastapäeva tähistamas ja mu täditütar, kelle esimest last ma olin hoidnud, teatas, et nemad saavad nüüd teise lapse. Vot siis käis mul ära see viimane plõks ja ma ütlesin mehele, et kuule nüüd aitab. Teistel lähevad lapsed kooli ja meil pole veel esimestki! Lähme ja viime selle avalduse ära! Ja ta oli nõus! See oli väga õige hetk!!! (PK 4)

Ja, ja ma isegi nagu tagant järgi mõeldes targutan, et me pidimegi nii kaua ootama, et see paar aastat oligi selline küpsemisaeg, et kõik need mõtted said kuidagi läbi mõeldud. (PK 6)

Kaheksast üks perekond ei kahetse hetkekski oma otsust saada lapsevanemaks ning lapsendada laps, pigem nad leidsid, et seda oleks pidanud juba palju varem tegema. Nende sõnul olid nad valmis juba varem, kuid millegi pärast ootasid avalduse sisse viimisega.

Sellele ei oska midagi vastata. Sest ma ootasin oma last 11 aastat ja oleks väga palju aastaid varem ka valmis olnud. Lihtsalt laps sündis täpselt siis, kui ta sündis ja täna ma tunnen küll, et tema ongi päris minu laps, et seepärast ma pidingi teda nii kaua ootama. Ei kahetse oma otsust mitte hetkekski, lihtsalt natuke on kahju, et avalduse sisseviimisega mitu aastat ootasin. (PK 8)

Suurem osa intervjuueeritavatest ei välista mõtet veel lapsendada. Neli perekonda leiavad, et tulevikus pole mõte välistatud, kuid hetkel soovivad nad keskenduda hoogsalt sellele lapsele, kes neil on. Kahel perekonnal on juba uus avaldus sisse viidud ning soov lapsendada veel on kindel. Kaheksast kaks perekonda on aga praeguseks ülimalt kindlad, et nemad enam lapsendada ei soovi. Ise nad avaldust sisse ei vii, kuid kui praegustele lastele peaks sündima bioloogilisi õdesid-vendi, kaaluvad nad lapsendamise otsust uuesti.

Jah kindlasti kohe. Sest ma suudan vähemalt ühele lapsele veel kodu pakkuda ja teine motiiv on mul see, et minu praegune laps ei peaks üksi kasvama. Mul on tunne, et üksi on kuidagi kurb ja igav kasvada. (PK 8)

Ei! Kaks on minu piir! Naeramegi, et kui loodus mingit vingerpussi ei mängi. Ma olen ennast alati kahe lapse emana ette kujutanud, minu arust on just see, et mõlema lapse jaoks on vanem. Ma alati naeran, et kui on suvel metsapeatus, siis mehed ühele poole ja

naised teisele poole. Minu arust see kolmas laps jääb alati siukseks üksikuks või ripakile. Kui rohkem siis peaks olema juba neli. Aga siis on juba bussi vaja. Alati võib juhtuda muidugi ka see, et kui antakse teada, et meie lastel on veel bioloogilisi õdesid ja vendi, soositakse ju, et nad kasvaksid koos. Eks me siis peame selle sammu tegema, kuid me väga loodame, et seda ei juhtu! (PK 4)

Eelnevast võib järeldada, et mitte ükski perekond ei kahetse lapsendamise otsust. Lapsevanemaks saadi just sobival hetkel või oleks võinud saada isegi varem. Plaanile veel lapsendada suhtutakse avatult, mõtet ei välistata või juba on tegutsetud uue lapse lapsendamiseks. Vaid kaks perekonda leiavad, et lapsendavad vaid sel juhul, kui praegustele lastele peaks sündima bioloogilisi õdesid-vendi.

Viimase ehk neljanda ploki kokkuvõtteks võib üldistada, et lapsendajad näevad lapsendatud lapse kasvatamises tavapäraseid igapäeva kasvatusmuresid ning -küsimusi. Samuti ollakse ühisel meelel, et laps peab teadma oma lapsendamisest esimesel võimalusel, kui ta huvi välja näitab. Mitte ükski lapsevanem ei kahetse oma lapsendamise otsust ning plaanile veel lapsendada suhtutakse avatult. Uurimistulemustest selgus, et elu koos lapsendatud lapsega koosneb tavapäraest kasvatuslikest toimingutest, kus laps on teadlik oma siia maailma tulemise loost.

3.5. Arutelu

Töö autorina tegin uuringu analüüsi põhjal mitmeid järeldusi, mida saab võrrelda teoreetilises osas välja toodud seisukohtadega.

Tulemuste põhjal võib väita, et intervjuueeritavate jaoks on lapsevanemaks olemine väga tähenduslik, mille põhjuseks on arvatavasti erinevad motiivid ning suur soov kanda lapsevanema rolli. See kinnitab ka Sirkka Hirsjärvi ja Jouko Huttunen (2005) seisukohta, tuues välja sotsiaalseid tähendusi, miks inimesed tahavad lapsevanemateks saada. Vanemaks olemine on kodanikukohus, loodusseadus, soolise identiteedi väljendus, paarisuhte täiuslikumaks muutmine ja/või normaalne vaimne seisund.

Intervjuueeritavate arvamustest selgus, et lapsendajate puhul kerkib esikohale soolise identiteedi väljendus ning paarisuhte täiuslikumaks muutmine ehk vajadus kanda ema ja isa rolli. Kuna soov kanda lapsevanema rolli on suur ning lapsendamine on nende jaoks teadlik otsus, tõid uuritavad välja vastutuse. Ka Tiina Kivirüüt (2011) rõhutab eriti, et

kaalul on lapse turvaline tulevik uues perekonnas ning on oluline, et lapsendajapere oleks piisavalt motiveeritud, sest lapsendatakse terveks eluks. Eelnevast võib järeldada, et inimesed, kes lapsendamisest on motiveeritud, on teadlikud protsessist ning kindlad oma otsuses, et lapsendajad vastutavad lapse elu eest.

Uurimistulemusi analüüsidest sain kinnitust, et teine etapp ehk lapse ootamise aeg on kõige aeganõudvam protsessi osa, sest lapsele püütakse leida maksimaalselt sobiv kodu, kus on tehtud koos toetavate isikutega vajalikud ettevalmistused. Peale selle leidsid lapsendajad, et uus etapp elus tekitas küsimusi oodatud lapse kohta ning kõhklosti endas, kui tulevases lapsevanemas. Uuritavad tunnistasid, et PRIDE koolitus oli kõige ettevalmistavam ning tuge pakkuv tegur. Eelnev tulemus ühtib ka Põdra (2009) poolt väljendatuga, et PRIDE koolituse eesmärgiks on eduka lapsendajapere kujunemine. Selle käigus kujunevad uued oskused, julgus, tugi edasi liikuda ning kasulikud nõuanded ja praktilised näited. Helen Tensbek (2011) ja Tiina Kivirüüt (2011) on üheks ettevalmistavaks teguriks toonud välja ka pereuuringu, mis annab lapsendajaperest ülevaate ning mida viib läbi maavalitsuse lastekaitsetöötaja või MTÜ Oma Pere spetsialist lapsendajapere enda kodus. Uurimuse käigus selgus, et intervjueritavad ei toonud välja pereuuringu osa teises etapis. Usun, et see on tingitud sellest, et lapsendajad ei pea pereuuringut enda ettevalmistuseks, vaid pigem maavalitsuse juriidiliseks toiminguks.

Pereloomise protsessi üheks etapiks on lapse saabumine perre. Tulemustest selgus, et kõigil peredel on esmakordne kohtumine oma lapsega eredalt meeles. Seda meenutatakse nii positiivsete kui murelike alatoonidega. Ühtaegu seda last nähes tekib õnnetunne, teisalt kurbus ning mure, kuna paberite vormistamine võtab aega ning tekitab osapooltele emotsionaalseid raskusi. Lapse saabumise perre otsustab kohus. Kohtu rolli kinnitab ka perekonnaseadus (2009), mille järgi alles kohtuotsuse jõustumisel tekivad lapsendaja ja lapsendatu vahel sugulussidemed ning õigused ja kohustused. Emotsionaalselt on selle protsessi etapp väga raske, sest lapsega on kohtunud, kuid mitte miski pole enne kindel, kui kohus on oma otsuse langetanud. Selle etapi juurde kuuluvad ka suured muutused päevarütmis ning elus. Üle öö on tarvis lapsele muretseda vajalikud tarbesemed, luua tingimused, kujundada päevarütm, harjuda sellega ja olla ise osa sellest. Antud arvamustes võib toetuda Jari Sinkkoneni (2011) sarnastele seisukohtadele, et vanemliku hoolituseta lapsed vajavad reegleid ja rutiini, mis on seni elus puudunud, kuna see pakub igatsetud korda ja turvatunnet.

Samuti on oluline füüsiline turvalisus, mida laps mõõdab lähedusega, vanemate hoolivuse ja armastusega.

Elu koos lapsendatud lapsega koosneb tavapäraest kasvatuslikest toimingutest, mille üheks osaks on igapäevased kasvatusmured ja -küsimused. Lilian Kivi ja Helgi Sarapuu (2005) raamatus on välja toodud mõtted, et pereliikmed on lapse jaoks tähtsad inimesed, kes ümbritsevad last kõige rohkem. Väikelapse eas on lapsed väga mõjutatavad ja sõltuvad teiste inimeste arvamustest ning tõekspidamistest. Lastevanemate suhtumine, teod, käitumine, väärtused ja arusaamad vormivad lapse enesehinnangut ning ettekujutust iseendast ehk minapilti. Seetõttu pole lapsevanemaks olemine pelgalt lõbu, vaid seostub eeskju andmisega. Kuigi leiti, et lapsendatud lapse kasvatamine sarnaneb üsnagi tavapärase lapse kasvatamisega, on kõigi lapsendatud laste elus etapp, kus lapsevanemad räägivad neile lapsendamiseest ning nende taustast. Mul on hea meel tõdeda, et uurimuse käigus selgus tõsiasi, et mitte ükski intervjueeritav perekond ei varja lapse eest tema tausta, vaid räägivad lapsele sellest niipea, kui laps ise huvi välja näitab. See viitab Signe Riisalo (2011) poolt rõhutatud seisukohtadele, et lapsendamine ei tohi olla saladus lapse jaoks. Ausate suhete puhul on emotsionaalne pinge väiksem või puudub sootuks. Kui laps selle teadmiseega varakult üles kasvab, ei teki hiljem küsimusi, millele on raske vastata. Uurimistulemustest selgus ka see, et mitte ükski lapsevanem ei kahetse oma lapsendamise otsust ning plaani veel lapsendada suhtutakse avatult.

Pere loomise protsess lapsendamise kaudu seisneb esiteks soovist saada laps, olla lapsevanem ning teadvustada vastutuse suurust. Teiseks ettevalmistusi koolitustel ning tihtipeale aeganõudvat lapse ootamist. Kolmandaks kohtumist lapsega, kohtuotsuse jõustumist ning elurütmi muutust. Viimaseks ning neljandaks lapse kasvatamisega kaasnevaid tavapäraseid kasvatuslike toiminguid, lapsele tema tausta selgitamist ning loodetavasti veel lapsendamise peale mõtlemist. Uurimuse käigus saadud tulemused ühtivad paljuski MTÜ Oma Pere (2013) loodud nelja etapiga. Kõigi etappide õiges järjekorras läbimine suurendab tõenäosust, et lapsendamine õnnestub.

Uurimuse käigus saadud kogemused ning teadmised panid mõtlema, kui loomuliku protsessina lapsendamine lapsendajate jaoks näis. Minu arvates meenutavad protsessi osad suuresti bioloogilisel teel lapsevanemaks saamist. Seega võiks tõstatada uue uurimisprobleemi, millised erinevused või sarnasused on lapsendamise teel ja loomulikul teel lapsevanemaks saamisel ja olemisel.

KOKKUVÕTE

Käesolevas lõputöös on teoreetilise analüüsi ning intervjuude põhjal kirjeldatud ühiskonnas suhteliselt püsivat inimeste rühma ehk perekonna loomist lapsendamise kaudu. Samuti on toodud näiteid erinevate lapsevanemate ja perekondade kogemustest ja teadmistest selles protsessis.

Lõputöö **eesmärgiks** oli välja selgitada perekonna loomise eeldused ja võimalused lapsendamise kaudu.

Lõputöö teoreetilist osa alustasin põgusa ülevaatega lapsendamisest, kui ühest võimalusest lapsevanemaks saamisel. Sellele järgnes nelja asendushoolduse vormi põhjalik kirjeldus ning omavaheline võrdlus, mis toetub seadusloomele. Teooria teises osas keskendusin juba põhjalikumalt lapsendamisele Eestis ning jagasin lapsendamise protsessi kahte ossa, milleks oli ettevalmistav protsess lapse saabumiseks perre ning lapsendamisjärgne pereelu. Kolmas alapeatükk võttis teoreetilise osa kokku ning rõhutas veelkord perekonna tähtsust nii lapse kui lapsevanemate elus ning lapsevanemaks olemise olulisust.

Uurimuse viisin läbi lapsendamiskogemust omavate perekondadega pereemade osalusel. Uurimuse meetodiks oli intervjuu. Meetodi valik võimaldas saada andmeid lapsevanemate kogemustest ning arvamustest pere loomisel lapsendamise kaudu. Tulemusi analüüsisin uurimuses osalenud pereemade intervjuude põhjal. Meetodi eeliseks oli võimalus uuritavatega saavutada isiklik kontakt ning näha, milliseid tundeid ja mõtteid oma perekonna elust rääkimine neis tekitas. Perekondade arvamused antud uurimistööst osutusid positiivseteks, kuigi tõdeti, et antud teemale pole lapsevanemate seisukohalt suurt tähelepanu pööratud. Seega tekitas lapsevanemates antud teema huvi ning soovi oma kogemusi jagada. Vastamist võis raskendada asjaolu, et oma pereelust rääkimine oli üsnagi delikaatne ja isiklik teema, mille meenutamine tekitas erinevaid emotsioone.

Uurimistulemustest selgus, et lapsendamine tagab nii lapsele kui lapsevanematele kindla, püsiva ning tähtajatu perekonnaelu.

Lapsendajad on hästi motiveeritud lapsevanemad, kelle mõttemallides ning isiksuses toimuvad suured muutused. Neil on suur soov saada laps, nad on teadlikud oma otsusest

ning nad oskavad lapse saamist rohkem hinnata. Põhjuseks on see, et nad on kogenud, mida tähendab, kui lapsi ei saa.

Lapsendamise kaudu lapsevanemaks saamine peab olema teadlik otsus. Lapsendajad peavad mõistma oma motivatsiooni ja kaasnevat vastutust, hindama oma pedagoogilisi, materiaalseid ja emotsionaalseid võimalusi ning olema teadlik lapse arengu- ja päritoluvajadustest. Ainult tänu nendele eeldustele saab pere loomine lapsendamise kaudu võimalikuks.

Eesti riik on loonud asendushoolduse ühe vormina lapsendamise. Peale lapsendamise seadustamise, on ette valmistatud ametnikud, loonud võimalused koolitusteks ning nõustamisteenusteks. Lapsendamise nõustamisteenustega tegeleb Eestis MTÜ Oma Pere.

Uurimistulemused näitasid, lapsendatud lapse kasvatamine sarnaneb tavapärase kasvatuses, mille käigus kerkivad esile igapäevased kasvatusmured ning –küsimused. Erinevus seisneb selles, et laps peab esimesel võimalusel olema teadlik oma siia maailma tulemise loost ehk lapsendamisest.

Pere loomise protsess lapsendamise kaudu seisneb juriidilistes toimingutes ning lapsendajate teadlikkuses ja valmisolekus tulla toime muutustega. Protsessi alustamine saab toimuma vaid lapsendajate motiividest ning soovidest lähtudes saada laps ning olla lapsevanem. Edasise käekäigu otsustavad juba oma ala spetsialistid, kes perekonnaga koostööd teevad. Muutused leiavad aset nii lapsevanemate kui lapse elus. Lapsevanem peab olema kogu protsessi käigust teadlik, tundma talle langevat vastutuse keset, läbima ettevalmistuse erinevate koolituste näol ning olema valmis muutusteks elus. Täpselt samasugune muutuste jada on see ka lapsele, kes peab samastuma uute inimestega. Otsustav juriidiline osa lasub kohtul, kes kinnitab lapsendamise otsust.

Kokkuvõtteks võin öelda, et lõputöö eesmärk sai täidetud. Lähtudes uurimistulemustest analüüsisin uuritavaid peresid, mille põhjal sai välja tuua sihtgruppi kuuluvate perekondade kogemused ja arvamused pere loomise protsessist lapsendamise kaudu.

Lõputöö praktiliseks väljundiks on minu, kui lõputöö autori, isiklik areng. Samuti on see abistav materjal lapsendajatele, lapsendatud lastele, lapsendamisega tegelevatele ametnikele ning avalikkusele, mõistmaks seda, kui ühte perekonna loomise võimalust. Antud uurimustöö lisatakse ka MTÜ Oma Pere kodulehele.

Kuna tänapäeval luuakse aina enam perekondi lapsendamise kaudu, soovin kõigile lapsendamisega seonduvatele inimestele jõudu ning tegutsemisrõõmu edaspidiseks. Kuna praegune uuring on viidud läbi lapsendamiskogemust omavate perekondadega, oleks huvitav teada, millised erinevused või sarnasused on lapsendamise teel või bioloogilisel teel lapsevanemaks saamisel ning perekonna loomisel.

KASUTATUD ALLIKAD

- Aisworth, M. D. S., Bowlby, J. (1991). *An Ethological Approach to Personality Development*. American Psychologist, 46 (4), 333-341. [2013, aprill 8]
http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/ainsworth_bowlby_1991.pdf
- Butterworth, G., Harris, M. (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Donatti, D. (2007). *Bond versus Attachment*. [2013, aprill 8]
<http://open.adoptionblogs.com/weblogs/bond-versus-attachment>
- Erelt, T. (1999). *Eesti keele sõnaraamat*. Tallinn: AS PAKETT - Eesti Keele Instituut.
- Gray, D. (2007). *Nurturing Adoptions: Creating Resilience after Neglect and Trauma*.
- Hansson, L. (2001). Sotsiaalse kapitali rollist tänases Eestis. Vetik, R. (Toim.). *Eesti inimarengu aruanne 2001: Kas Eesti on sotsiaalselt jätkusuutlik?*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 16-19.
- Hirsjärvi, S., Huttunen, J. (2005). *Sissejuhatus kasvatusteadusse*. Tallinn: Medicina.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., ja Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Kagadze, M., Kraav, I., Kullasepp, K. (2007). *Perekonnaõpetus. Inimeseõpetuse õpik gümnaasiumile*. Tallinn: Koolibri.
- Kaljujärv, K. (2010). Emme, kas ma tuln sinu kõhust? *Meie Lapsed* 3, 7.
- Kask, I. (2006). Kui lapsekeskne on lastekodu? *Sotsiaaltöö* 6, 28-32.
- Kivi, L., Sarapuu, H. (2005). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: AS Atlex.
- Kivirüüt, T. (2011). *Lapsendamise käsiraamat*. [2013, märts 12]
<http://www.omapere.ee/handbook/>

- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kutsar, D. (Ed). (2000). *Children in Estonia*. Tallinn: United Nations.
- Kutsar, D. (2003). Sissevaade eesti perepoliitikasse. Vetik, R. (Toim.). *Eesti arengukavad ja ühiskondlik kokkulepe: ettekannete, artiklite ja dokumentide kogumik*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 20-27.
- Malvet, M., Mikkola, M. (1998). *Sotsiaalhoolekanne*. Helsinki: Karelactio.
- Nekrassov, A., Geižan, N. (2010). *Perekonna loomine. Perekonnaõpetuse kursus*. Tallinn: Kirjastus Pegasus.
- O'Donnell, D., Seymour, D. (2004). *Child protection. A handbook for parliamentarians*. Unicef, Switzerland. [2013, märts 12]
http://www.unicef.org/publications/files/Guide_Enfants_OK.pdf
- Овчарова, Р.В. (2003). *Психологическое сопровождение родительства*. Учебное пособие. Москва: Издательство Института Психотерапии.
- Oras, K., Unt, M. (2008) *Sündimust mõjutavad tegurid Eestis*. Tallinn: Rahvastikuminiistri büroo. [2014, jaanuar 6]
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Sundimust_mojutavad_tegurid_Eestis_2008.pdf
- Perekonnaseadus. (2009). *Riigi Teataja I* 60, 395.
- Petoffer, S. (2011). Oma Pere peab tähtsaks seda, mis eelneb ja järgneb lapsendamisele. *Sotsiaaltöö* 4, 33-34.
- Riisalo, S. (2011). Kaasaegne lapse parimaid huve arvestav lapsendamine. *Sotsiaaltöö* 4, 32.
- Post, E. (2008). Lapsed, kes sünnivad südamest. *Pere ja kodu, juuli*, 18-22.
- Pöder, R. (2009). PRIDE koolitus annab julgust ja tuge. *Meie Lapsed* 1, 7.
- Rääk, R. (2003). *Lastekaitse käsiraamat*. Tallinn: Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet.

- Sinkkonen, J. (2011). *Mida on lapsel kasvamiseks vaja?* Tallinn: Kirjastus Varrak.
- Siplane, A. (2005). *Eesti Kasulaps*. Tallinn: Eesti Kasuperede Liit.
- Sotsiaalhoolekande seadus. (1995). *Riigi Teataja I* 21, 323.
- Steel, L., Kidd, W., Brown, A. (2012). *The Family. Second edition*. Palvgrave Macmillan: New Edition.
- Teiverlaur, M. (2010). *Empaatia areng ja arendamine lapsel*. Tallinn: Eesti Ajalehed AS.
- Tensbek, H. (2011). *Lapsendajate ootused ja tegelikkus*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituut.
- Topper, K. (2012). *Lapsendamine Eestis: spetsialistide vaatenurk*. [Bakalaureusetöö]. Tartu: Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.
- Tuulik, A., Tuulik, M. (1999). *Perekonnaõpetus*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikesus.
- Tuulik, M. (2006). *Kõlbeline kasvatus*. Tallinn: Vali Press.
- Eesti Kasuperede Liit [2013, märts 12]
www.kasuperedeliit.ee
- Lapsed ja pere*. Sotsiaalministeerium. [2013, märts 12]
www.sm.ee
- MTÜ Oma Pere. [2013, märts 12]
www.omapere.ee
- SOS Lasteküla [2013, märts 12]
<http://www.sos-lastekyla.ee/>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimustik

1. etapp: Tõuge/motiiv

- Miks otsustasite lapsevanemaks saada?
- Mida tähendab teie jaoks olla lapsevanem?

2. etapp: Ootamise aeg

- Kuidas te end lapse saamiseks ette valmistasite?
- Milliseid hirme oli lapse ootamisel?
- Kellelt saite kõige rohkem tuge selles etapis?

3. etapp: Lapse saabumine perre

- Mida tundsite, kui kohtusite oma lapsega esimest korda?
- Mis oli kõige raskem lapse saabumisel perre?
- Mis teie elus muutus tänu lapse saabumisele?

4. etapp: Elu koos lapsendatud lapsega

- Mis on kõige raskem lapse kasvatamise juures?
- Kuidas olete mõelnud või juba rääkinud lapsele tema siia maailma tulemise lugu?
- Kas lapsevanemaks saamine just sel hetkel oli õige otsus? Miks?
- Kas plaanite veel lapsendada?

Lisa 2. Transkriptsioon – PK 2

Transkriptsioonimärgid:

- *Kursiiv* – intervjueri kõne
- (.) – lühike, aga siiski selgesti eristuv paus.
- alla joonitud – rõhutatud koht vastaja poolt
- [] – märgib ebaselgeid kohti
- e: - koolon vokaali järel näitab, et häälikut venitatatakse
- (2) - pikem paus, sulgudes sekundid

1. etapp: Tõuge/motiiv

- Miks otsustasite lapsevanemaks saada?

(naerab) (3) See on ju üldiselt väga loomulik soov. (2) Lapsevanemaks saada unistab vast iga väike tüdruk, kui ta väiksenä nukkudega mängib. Aga see teadlik soov tekkis siis, kui me oma abikaasaga abiellusime varajastes kahekiimnendates. Meil oli koguaeg plaan, et ma kavatsen hästi suure perekonna luua, et meil on neli last ja puha. (2) Ja kui siis selgus meditsiiniliselt kohe üsna kiiresti, et see üldsegi ei ole võimalik, et see on välistatud, see võimalus oma bioloogilisi lapsi saada, siis oli selge, et me kavatsen lapsendada. (3) Aga see perekonna loomine on nagu ka kasvamiseprotsess. Sa mõtled küll, et sa tahad seda pere kohe ja sina oled nagu see, kes otsustab, aga siis kui tulevad igasugused looduslikud jõud või bioloogilised mured vahele, siis tegelikult hakkad mõtestama seda. Kuni sinna maani sa tegelikult ei mõtle, et ma tahan pere ja kõike seda, mis sellega kaasa tuleb. Aga siis kui sul tekivad raskused selle pere loomisega, siis sa hakkad mõtlema, et olgu, miks ma tegelikult tahan pere. Kas mul on kõike seda vaja ja miks mul on seda vaja? Ja see on nagu palju sunniviisilisem, et sa pead hakkama lahti mõtestama seda. Ja kui oli selge, et need alternatiivid, mida me proovisime, et me nendega ei jõua selleni, mida me tahame, siis oli väga loomulik üleminek sellele, et nüüd meie ainus viis on lapsendamine. Ja siis kui me olime selle otsuse teinud, et me muid

teid enam ei katseta, et nüüd me lähemegi lapsendamise teel, vot siis hakkaski toimuma see teadlik pere loomine, pereks saamine või nõnda nimetatud küpsemine. (2) Vot siis oli vaja juba hakata mõtlema selle peale, et tegelikult see inimene, kes nüüd meie perre tuleb, et tal ei ole meie geenikoodi, meie käsi, meie varbaid. Aga seal samas sa mõistad, et see teine inimene, see laps, kes sulle ka sünnib, et ta ei ole ju su kloon, et ta on ju hoopis teine inimene. Ja selle lapsendamise puhul tuleb see eriti selgelt esile, et ta ongi teine, ta on omaette isiksus, tal on oma pagas, mis ta kaasa toob, olenemata sellest, kas ta on värskelt sünnitusmajast või kust iganes eksju. [Ja vot siis me hakkasimegi mõtlema, et kas me oleme selleks valmis.] Meie otsustasime, et oleme valmis! (2) See soov, pere luua on olnud selline väga umbmäärane, pigem selle pere loomise teostamine on vähemalt meie jaoks olnud väga läbimõtestatud ja ära kaalutud.

- Mida tähendab teie jaoks olla lapsevanem?

See on minu arvates mitmetähenduslik sõna. (3) Ühtpidi sa oledki sellest lapsest vanem. Ehk sina oledki siis see, kes annab kõik oma elukogemused ja teadmised edasi sellele inimesele. Teistpidi on seal see lapsevanema roll, et sa oled toetaja... (3) mingites hetkedes südamesõber, mingitel hetkedel distsiplineerija. (3) Sa oled nagu kõik need asjad ühel hetkel samal ajal (naerab)! Aga sa täidad vastavalt vajadusele neid rolle ja neid auke, mis on parasjagu vaja. Et noh sa oled ühel hetkel kuri politseinik ja teisel hetkel hell ema, et need lapsevanema kohustused ja lapsevanemaks olemine on nii mitmetahulised. Ma olen mõnikord mõelnud, et keegi oleks pidanud minult eksamit nõudma, et kas ma olen sobilik. See emotsionaalne küpsus, mida sul läheb vaja, et suuta seda väikest inimest toetada, aidata, teda märgata, juhtida ja julgustada. Aga samas ka mõistlikud piirid seada ja ka talle luua sellist arusaama, et siin maailmas peavad olema asjad teatud viisi, et mingid reeglid tuleb selgeks saada. Mõnikord on see nagu ni: palju (naerab)! Uskumatu, kui kergesti inimesed valivad selle tee! (naerab) Lapsevanemaks olemine toob välja kõik sinu head küljed, ta tõesti toob, aga ta toob välja ka kõik selle, mida sa arvad, et sinus ei ole. Sa suudad olla jube õel, kade, kiuslik, sest see puudutab nii ürgset sisu sinus ja see toob kõik selle välja! Ja siis sa pead kasvatama seda väikest inimest ja ise ka samal ajal kasvama! (naerab) Et see on nagu liiga palju! Eriti kui neid on kolm! (naerab)

2.etapp: Ootamise aeg

- Kuidas te end lapse saamiseks ette valmistasite?

Valmistusime ikkagi PRIDE-koolituse kaudu. Oma Pere on ka hästi palju tööd ära teinud, et kirjandus oleks kättesaadavam. (2) Enne kui me Ameerikast tagasi tulime, ostsime me palju erinevaid raamatuid, et mida me peaksime hakkama siis enda jaoks lahti mõtestama, enne kui me hakkame lapsendama. Et me lugesime hästi palju, arutasime hästi palju ja unistasime hästi palju! (2) Lapsevanemaks saamisega peab kaasnema see unistus, et sa pead nägema seda last juba enne, kui ta olemas on sinu silme ees ja sa pead teda nagu armastama juba enne, kui ta sinu ellu tuleb! (2) Minu õde on ka lapsendanud lapsed. Ja see tõttu oli mul nagu hästi isiklik ressurss. Sain oma õega hästi palju rääkida ja nende perega olla ja uurida, kuidas see kõik on. Ja me mõlemad oleme hästi suurest perest pärit, et mina olen kuue lapselisest perest ja mu abikaasa viie lapselisest perest pärit. Et me ühesõnaga teadsime, mida see kõik tähendus ja lapsendus tähendab. (3) Meie jaoks oli see ettevalmistus pigem selline emotsionaalne. Et me enam ei ela ainult mina ja mu abikaasa enam enda jaoks, vaid, et kuidas see muudab nagu seda mõistet meie jaoks, kui paarina.

- Milliseid hirme oli lapse ootamisel?

Hirm läbi kukkuda! Ma arvan, et see on iga lapsevanema hirm. Tegelikult see hirm on meis kõigis olemas. Sest ausalt öeldes on niikuinii hetki, kus sa tunned end läbikukkununa. See käib nagu asja juurde ja see ei ole nagu draama, vaid see on tegelikult väga hea tunne, sest lapsevanemana võib sul tekkida väga kergesti selline tunne, et sa oled nagu kõivõimas. Et sinu käes on selle lapse tulevik ja et sina kujundad teda ja sa unustad ära nagu selle, et ta ei ole robot, ta ei võta seda nagu niimoodi nagu sina ütled talle. Et tal on omad emotsioonid, tunded ja omad arusaamad juba asjadest ja neid tuleb ka arvestada. (3) Hirm on ka see, et kas ma vean välja oma rolli. Kas mul on siis päriselt ka midagi nii väga anda? Iga lapsevanema soov on ju tegelt, et tema lapsest kasvaks jätkusuutlik inimene, kes teeb nagu midagi, mida ta armastab. Hirm on, et äkki see ei juhtu, et äkki midagi läheb pahasti, et äkki ma rikun ta ära? Et äkki ma teen midagi, mis temas selle rõõmu hävitab ja et ta kunagi on suur ja istub oma sõpradega laua taga ja kirub oma vanemaid. (naerab)

- Kellelt saite kõige rohkem tuge selles etapis?

(2) *PRIDE-koolitusel oli nagu teatud määral tugigrupp. Aga ta ikkagi koosnes võõrastest inimestest. Mis tähendas, et päris selliseid isiklikke mõtteid ei olnud väga kerge ikkagi jagada. (2) Aga meie jaoks oli ikkagi meie mõlema suure perekonna taust, meie kogukond, sõbrad, et nemad olid nagu need, kes käisid meiega koos läbi kogu selle protsessi. (2) Ja no üksteiselt saime väga palju tuge. Et kui mul oli hirm, siis abikaasa oli just parasjagu selles kohas, kus ta sai öelda, et ära muretse ja me saame hakkama või vastupidi. Ja kui me ei olnudki ühel hetkel mõlemad tugevad ja ühel õhtul paanitsesime, siis hommikul üles är gates mõistsid, et kui inimkond suudab sellega toime tulla, siis arvame, et tuleme meie ka! (naerab)*

3.etapp: Lapse saabumine perre

- Mida tundsite, kui kohtusite oma lapsega esimest korda?

Isegi kui me lapsendasime oma esimesed lapsed koos, siis nendega kohtumine ei toimunud ühes ruumis. See oli väga sürrealistlik olukord. Ühtpidi tundus see nii loomulik, sest neile lastele peale vaadates, tundusid nad kohe meie lapsed. Aga seal samas, et kus sa siis oled kogu selle aja olnud? Et see tundus kõik nii imelik, et sa pisike kolme aastane nüüd saadki meie omaks. Ja nüüd ma peangi sind juba armastama. See tundus kuidagi nii jube äkki. Kuigi me olime palju mõelnud ja unistanud, siis see silmast-silma seismine oli ikkagi kuidagi nii emotsioonide rikas. Seal oli muidugi eelkõige rõõmu, põnevust ja ka ehmatust (naerab). Et nad ongi siin (ehmunult)! (naerab) (3) Eelkõige kummaline oli see kohtumine just sellepärast, et lapsed olid seal turvakodus Mustamäel. See tundus imelik oma lapsega koridoris esimest korda kohtuda (naerab). Ja muidugi ka see, et nad ei jätnud neid kohe meiega. Ma saan sellest absoluutselt aru, et nad ei pidanudki jätma, aga meil oli kohe see soov, et no andke ta siis juba mulle ära! Ja meile öeldi, et ärge öelge kohe emme ja issi. Aga miks nagu? Nad ongi ju meie omad. Me ei tulnud ju siia kingapaari valima! Nad on täpselt need, keda me tahtsime just nii nagu nad on! (2) Kokkuvõtvalt võib öelda, et see oli väga sürrealistlik, et nii siis kohtutaksegi! Ma ei ole seda loomulikku sünnitust muidugi ise läbi kogunud, aga võib-olla on samad tunded, kui see laps sulle kätte antakse! (naerab) (2) Nüüd ta ongi käes ja nüüd hakka mind armastama!

- Mis oli kõige raskem lapse saabumisel perre?

(2) *Ma ei teagi kas see nüüd raske oli, aga see oma elu ümber sättimine. Koheselt oli nagu vaja mingit rutiini luua. Ja see rutiini loomine oli väga väga suur energia kulu sellepärast, et ei teadnud ju täpselt, et mida nad vajavad ja kas nad magavad ilusti ja kas nad söövad ja mida söövad. Kas nad on allergilised? Et siuksed asjad nagu mängisid rolli. (2) Me olime ikka üsna ärevil, et me ei võtnud seda nii, et oh tuled koju ja kõik on nagu tavaliselt. Et see stressitase ikkagi tõusis. (2) Mis oligi raske oli see, et ühtäkki oli meid neli kahe asemel. Ja siis tekkiski see, et millal nüüd see minu aeg siis nüüd tuleb? Koguaeg olid ju harjunud. Ja siis tuligi õppida seda, et kuidas luua üksteise jaoks neid hetki, kus saaks igaiüks olla omaette. Sest no esimesed kolm kuud oli nii intensiivsed, et mina vist võtsin kaheksa kilo alla (naerab). (3) Ja vot see emotsionaalne kasvamine, vot see oli see kõige kurnavam. See emotsionaalne ja hingeline pool oli palju rohkem energiat nõudvam, kui kõik see muu füüsilise keskkonna loomine jne. Kõike seda võib võrrelda kui paadiga sõitmisega merel. Et alguses on meid kaks ja, et kedagi juurde võtta paati, peab alati paadi kinni pidama, see nõuab aega ja me peame kõik omale koha seal paadis leidma, et paat ümber ei kukuks. Kasvõi pakid ümber seadma seal. (naerab) Et jah see oli kõige raskem!*

- Mis teie elus muutus tänu lapse saabumisele?

KÕIK! (naerab) *No muutus ajakasutus, ajaväärtus üleüldse. (3) Jah prioriteetid tegelikult. Et jah, kui varem võisid mõelda, teha, olla, siis nüüd tekkis kohene vastutus. (2) See oli väga huvitav, et me olime lapsendanud lapsed ja siis ma sain 30. Väiksem oli kahe aastane ja siis mu abikaasa kinkis mulle langevarjuhüppe 30.juubeliks. Ma olen seda koguaeg tahtnud ja ma olin surmkindel, et ma teen selle ära, et andke mulle ainult võimalus. Ja siis kui ma sain selle paketi ja kõik oli juba valmis, siis ma otsustasin, et ma ei lähe hüppama, sest mul tekkis kohene hirm, et mis ema ma olen, kui ma ronin sinna lennukisse. Et kui midagi läheb valesti, et mis siis juhtub, et kes mu lapsed toidab. See hirm, et miks ma panen end vabatahtlikult ohtu, kus ma välistan võib-olla selle, et ma saan oma tütarde pulmas tantsida. (naerab) Nii et ma loobusin sellest ja ma ei läinud seda tegema. Mul abikaasa oli ka pettunud, et kas nüüd tõesti nii turvaliselt peab hakkama elama. (naerab) Aga tegelikult see näide kirjeldab seda olukorda. Tekkis see vastutus!*

4.etapp: Elu koos lapsendatud lapsega

- Mis on kõige raskem lapse kasvatamise juures?

(naerab) Kõik on raske! (naerab) Vahest on päevi, kus on kõik raske. Vahest on selliseid päevi, kus mõtled, et saad juba hakkama! (naerab) Mina olen õpetaja ise ja mul on võib-olla see professionaalne kretinism sisse söönud niimoodi, et väga raske on väikesel inimesel lasta nagu ise proovida ja eksida ja õppida hästi kerge on nagu öelda, et on olukordi kus öelda, et tulega ma ei mängi sest see on valus, et on olukordi kus ma pean teda kaitsma aga minu loomulik ütlemine on: „EI“. [Kui midagi nagu mingi uus asi siis on : „ EI!“ aga võib olla seal on nagu minu abikaasa tuleb sisse ja ütleb, et miks mitte.] (2) Et see on just see tasakaal kus ma pean lubama lapsel seda vabadust ja segadus ja kõike seda elu, ta peab õppima nagu elama ja ka juba nii väiksel et ma ei saa oodata ja ma hoian teda nagu padja sees ja sean talle hästi kitsad piirid ja siis kaheksateist on ta nagu valmis iseseisev, rõõmsameelne ja täpselt need mida ma tahan, et ta oleks. Et ta selliseks inimeseks saaks selleks ajaks kui ta kodust välja läheb siis ma pean talle lubama neid õppetunde minu jaoks ongi nagu vahest see et las ta olla veel natuke väike. (naerab)(2) Võib – olla jahh nagu see minna laskmine ja lubamine natuke rohkem riskida see ei ole minu loomulik soov, või noh ma enam ei taha ültse riskida.(naerab) (2) Ma soovin hästi sellist turvalist elu aga see tuleb vanusega vist aga seal samas on ka nagu see, et meil on nagu.. (2) peab meil olema selline mõistlik tasakaal, et sa hoiad ja kaitsed aga samas ka julgustad ja lood olukordi kus ta saab ise nagu õppida. See tasakaalu leidmine on vist nagu kõige raskem.

- Kuidas olete mõelnud või juba rääkinud lapsele tema siia maailma tulemise lugu?

Me oleme rääkinud küll ja. See on nüüd niimoodi olnud, et see vestlus on olnud alati juhuslik, mitte ette planeeritud. (2) Kuigi nüüd, kui me vanem poeg on nüüd üheksane ja nüüd on selline tunne, et me peaksime sellest nüüd teadlikumalt rääkima, sest meil on olnud paar olukorda, kus meil on palutud avalikult esineda sellel teemal. Ja kuna me elame väikeses linnas, siis ei ole sellist olukorda, kus me ilmtingimata oleksime ette valmistanud neid lapsi, et vastata nende küsimustele, mis kaasnevad sellega, kui on kuskil teles või ajakirjanduses meist kirjutatud, et kuidas siis see tema lugu välja nägi. Sest siia maani on olnud see selline väga spontaanne. A kus mina sündisin? A vot sa sündisid seal ja seal.

Aga kas ma olin sinu kõhus? Ei olnud, sa olid tädi kõhus. Ja mõnikord see lõppebki sellega, et ahah selge. Aga on ka uuritud rohkem, et meie poeg oli kolmene, kui ta tuli, et tal on mingid mälupildid olemas sellest varasest ajast. Ta määrab oma aega enne koju tulekut ja enne meid. Kas ma siis juba olin kodus? Aga kas ma siis olin juba tulnud koju, kui see asi juhtus minuga? Et ta määratlebki oma aega, et mina tulin siia oma koju, vot siis kui ma olin kolme aastane. (2) Ja meil on selline otsimise lugu, mida me räägime nendele. Et me otsisime neid Eestist, Ameerikast ja Kanadast ja terve maailma reisisime läbi, et teid leida ja kujutad ette, Mustamäelt mändide alt eksju leidsime. Et kuidas me siis nii väga otsisime neid, see on tegelikult see, mida nad kuulda tahavad. Räägi veel, et kuidas te meid otsisite?

- Kas lapsevanemaks saamine just sel hetkel oli õige otsus? Miks?

Ma arvan, et oli. Ma arvan, et see otsus oli hea! (2) [Aga ma arvan, et selles suhtes on see nagu müüt, et kunagi nagu sa oleksid täiesti valmis selleks lapsevanemaks saamiseks, et see nagu nüüd sa oleksid lõpuni valmis, et see ei juhtu nagu kunagi sellisel juhul see lapsevanemaks saamine on nagu üks samm selles edasises protsessis, et sa kasvad inimesena edasi.] Et sa kasvasid inimesena sinnamaani ja pigem on nagu see otsus, et ma nüüd olen lapsevanem, et see on nagu väga teadlik. See ei ole nagu, et ma nüüd olen lapsevanem, täna tunnen end nagu lapsevanem aga homme ei tunne. Täna sa otsustan ja lapsendamise puhul on see nagu ilm selge. Sest ühel päeval ongi, et sulle helistatakse ja sulle öeldakse, et nüüd sa oledki lapsevanem ja kohus ka otsustab, et sa oled lapsevanem. Seda väliskinnitust on nii palju, et ma olengi lapsevanem. (3) Et see on nagu teadlik otsus, et minust nüüd saab, ükskõik tulgu mis tuleb, ma olen valmis, et see pigem ongi nagu see mis minu jaoks asendas selle langevarjuga alla hüppamise, et nüüd ma hüppasingi, et see lapsevanemaks saamine oligi minu jaoks see langevarjuga lennukist välja hüppamine. Ja väga kindlas usus, et see langevari kannab mind, et ma saan hakkama ja see instruktor kellega ma koos hüppan, et tema oskab ja saab ka hakkama, et see on selline partnerlus. (2) Mina ei tea üksiks vanemaks ma poleks elu see hakanud, et ma tegin ka seda sellise kindlusega, et ma teadsin mul on kõrval nagu hästi tugev isik ja väga usaldusväärne partner. Üksi ma poleks eluski siukest asja teinud. Et see andis ka nagu hästi palju kindlust juurde, et

miks seda teha ja mis aitas nagu sinna maani minna, et nüüd me lihtsalt teeme selle ära. Et aitab jutust!

- Kas te plaanite veel lapsi saada?

No: ma ei tea me oleme siin mõelnud, et võiks ju see neljas ka olla, et no kolm aga noo ma ei tea. (2) Eluolukorrad, et ma tegelikult mõtlen, et on ikka mõnus magada küll pikalt ööd läbi ja enam ei pea mähkmetega sahmerdama, meil just see kõige väiksem sain neli, et noh nüüd on ta täiesti ilmselgelt noh ta ei ole nagu enam väike laps vaid on väike inimene, et ta ei ole selline pisike enam, et tal on juba omad sõbrannad. Et aeg ajalt tuleb küll see mõte, et kuule aga äkki see neljas ka võiks olla aga no me praegult piirdume selle kutsika unistusega. Et kaks oli nagu väga mugav ja et minul oli kahelt üleminek palju raskem kolmele kui nullist kaheni. Et kahelt kolmeni oli raskem aga olema ka kuulnud, et meil on ka paar sõpra kellel on nii suur pere on öelnud, et pärast kolme hakkab süsteem ise valima (naerab) et inimesed on ees pool kes aitavad toita, katta või mida iganes, et mis enam. [Kui kolm on siis anna aga minna.] (2) Minu jaoks on nagu see, et nad vajavad toitmist ja katmist kui nad on nagu väiksed aga praegult on ka nagu see, et nad vajavad mida suuremaks kasvades seda isiklikku aega ja hoopis teistsugust aja investeringut ja emotsionaalset investeringut ja kui ma tahan ka tööl käia, et siis iga inimene peab oma limiite tundma. (2) Et mina tunnen nagu, et see neli ma tuleksin toime aga hetkel vabatahtlikult ma seda ei valiks! Aga noh ei ole välistanud seda võimalust.